

EØS-tillegget

ISSN 1022-9310

til Den europeiske
unions tidende

Nr. 32

23. årgang

9.6.2016

	I	EØS-ORGANER	
	1.	EØS-komiteen	
	II	EFTA-ORGANER	
	1.	EFTA-statenes faste komité	
	2.	EFTAs overvåkingsorgan	
2016/EØS/32/01		Vedtak i EFTAs overvåkingsorgan nr. 110/15/COL av 8. april 2015 om å erklære tilleggsstøtten på NOK 16 millioner fra Innovasjon Norge til Finnfjord AS for uforenlig (Norge)	1
2016/EØS/32/02		Vedtak i EFTAs overvåkingsorgan nr. 357/15/COL av 23. september 2015 om å avslutte den formelle undersøkelsen av statsstøtte til fordel for Sandefjord Fotball AS (Norge)	13
	3.	EFTA-domstolen	
	III	EU-ORGANER	
	1.	Kommisjonen	
2016/EØS/32/03		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.7854 – AGRAVIS/Wilmar International/H Bögel)	25
2016/EØS/32/04		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.7975 – Mylan/Meda)	26
2016/EØS/32/05		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.8039 – Freudenberg/Vibracoustic) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	27
2016/EØS/32/06		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.8040 – Silver Lake Group/Cegid Group) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	28
2016/EØS/32/07		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.8041 – M&G/Anchorage/PHS Group Investments) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	29
2016/EØS/32/08		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.8049 – TPG Capital/Partners Group/TH Real Estate Portfolio) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	30

2016/EØS/32/09	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.8054 – 3i Group/Deutsche Alternative Asset Management/TCR CapVest) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	31
2016/EØS/32/10	Kommisjonsmelding i henhold til artikkel 16 nr. 4 i europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet – Forpliktelse til å yte offentlig tjeneste med hensyn til ruteflyging (Hellas)	32
2016/EØS/32/11	Kommisjonsmelding i henhold til artikkel 17 nr. 5 i europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet – Anbudsinndrivelse i forbindelse med forpliktelse til å yte offentlig tjeneste med hensyn til ruteflyging (Hellas)	33
2016/EØS/32/12	Kommisjonsmelding i forbindelse med gjennomføringen av europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 765/2008 av 9. juli 2008, europaparlaments- og rådsvedtak 768/2008/EF av 9. juli 2008 og europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1221/2009 av 25. november 2009 (<i>Offentliggjøring av titler og referanser for harmoniserte standarder i henhold til Unionens harmoniseringsregelverk</i>)	34

EFTA-ORGANER

EFTAS OVERVÅKINGSORGAN

VEDTAK I EFTAS OVERVÅKINGSORGAN

2016/EØS/32/01

nr. 110/15/COL

av 8. april 2015

om å erklære tilleggsstøtten på NOK 16 millioner fra Innovasjon Norge til Finnfjord AS for uforenlig

(Norge)

[ikke-fortrolig utgave](*)

EFTAs OVERVÅKINGSORGAN (heretter kalt Overvåkingsorganet) HAR –

under henvisning til avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (heretter kalt EØS-avtalen), særlig artikkel 61 og protokoll 26,

under henvisning til avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol (heretter kalt overvåkings- og domstolsavtalen), særlig artikkel 24,

under henvisning til overvåkings- og domstolsavtalens protokoll 3 (heretter kalt protokoll 3), særlig del II artikkel 7 nr. 2,

og ut fra følgende betraktninger:

I. FAKTISKE FORHOLD

1. Framgangsmåte

- 1) I 2011 fikk selskapet Finnfjord AS (heretter kalt Finnfjord) NOK 175 millioner i statsstøtte fra Energifond-ordningen (se nedenfor) til å oppføre et energigjenvinningsystem på produksjonsanlegget for ferrosilisium. Støttetildelingen ble godkjent av Overvåkingsorganet ved vedtak nr. 39/11/COL⁽¹⁾.
- 2) Etter drøftinger før melding som ble innledet i november 2012, meldte norske myndigheter, ved brev av 26. juni 2013, om tilleggsstøtte fra Innovasjon Norge (heretter kalt IN) til Finnfjord, i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3⁽²⁾. Det er dette tiltaket som er gjenstand for dette vedtaket.
- 3) Ved brev av 5. juli 2013⁽³⁾ anmodet Overvåkingsorganet om ytterligere opplysninger fra norske myndigheter. Norske myndigheter svarte ved brev av 19. august 2013⁽⁴⁾. Ved brev av 28. august 2013⁽⁵⁾ ba Overvåkingsorganet om ytterligere opplysninger. Norske myndigheter svarte ved brev av 18. september 2013⁽⁶⁾. Ved brev av 13. november 2013⁽⁷⁾ ble norske myndigheter informert om at Overvåkingsorganet hadde truffet vedtak nr. 445/13/COL om å innlede en formell undersøkelse av det meldte tiltaket.

(*) I denne ikke-fortrolige utgaven av vedtaket har opplysninger som er underlagt taushetsplikt, blitt fjernet. Der opplysninger har blitt fjernet, er det merket med [...]. Der tall har blitt tatt bort, er det eventuelt antydnet et område som tallet befinner seg innenfor.

⁽¹⁾ EUT C 278 av 22.9.2011, s. 6 og EØS-tillegget nr. 51 av 22.9.2011, s. 1.

⁽²⁾ Dok. nr. 676810, 676812, 676814–676816, 676819, 676822, 676823, 676825–676827, 676829 og 676832–676834.

⁽³⁾ Dok. nr. 677212.

⁽⁴⁾ Dok. nr. 680603–680605 og 680866–680868.

⁽⁵⁾ Dok. nr. 681073.

⁽⁶⁾ Dok. nr. 683806, 683807, 683809, 683810, 683813, 683814, 683817 og 683819.

⁽⁷⁾ Dok. nr. 686086.

- 4) Ved e-post av 21. februar 2014⁽⁸⁾ framla norske myndigheter merknader til vedtaket. Den 10. april 2014, etter forlenget drøfting med norske myndigheter og Finnjord om fortrolige opplysninger, ble vedtaket offentliggjort i *Den europeiske unions tidende* og i EØS-tillegget⁽⁹⁾. Finnjord var den eneste tredjepart som sendte inn merknader⁽¹⁰⁾. Ved brev av 13. mai 2014⁽¹¹⁾ ble disse merknadene videresendt til norske myndigheter. Ved brev av 6. juni 2014⁽¹²⁾ framla norske myndigheter merknader til merknadene fra tredjepart. Ved e-post av 25. september 2014⁽¹³⁾ framla Finnjord ytterligere merknader. Ved e-post av 8. oktober 2014⁽¹⁴⁾ ba Overvåkingsorganet om ytterligere informasjon fra Finnjord. Finnjord svarte ved e-post av 24. og 27. oktober 2014⁽¹⁵⁾. Ved brev av 27. oktober 2014⁽¹⁶⁾ ble de ytterligere merknadene og opplysningene videresendt til norske myndigheter. Norske myndigheter svarte ved brev av 12. november 2014⁽¹⁷⁾. Mellom november 2014 og januar 2015 hadde Overvåkingsorganet uformell kontakt via e-post og telefon med norske myndigheter og Finnjord.

2. Det meldte tiltaket – tilskuddet på NOK 16 millioner

- 5) Det meldte foreslåtte tiltaket er et direkte tilskudd på NOK 16 millioner fra IN til Finnjord. Det er ment delvis å dekke økningen i prosjektets kostnader fra NOK [680–720] millioner til [ca. NOK 800] millioner.
- 6) IN informerte Finnjord om beslutningen om å gi det meldte tilskuddet ved brev av 10. desember 2012.

3. Lån fra IN og SNN

- 7) IN har forklart at Finnjord trengte ytterligere NOK [80–95] millioner til å fullføre energigjenvinningsprosjektet. De 16 millionene dekket derfor bare en del av kostnadsøkningen.
- 8) Samtidig som IN ga NOK 16 millioner i direkte tilskudd til Finnjord, ga IN også Finnjord et lån på NOK 18 millioner. På det tidspunktet hadde Finnjord allerede lånt NOK 100 millioner fra IN i forbindelse med samme prosjekt. Ingen av lånene hadde blitt meldt til Overvåkingsorganet. IN framholder at lånene har blitt gitt på markedsmessige vilkår og derfor ikke innebærer statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.
- 9) Parallelt med lånet på NOK 18 millioner sikret Finnjord et lån på NOK [45–60] millioner fra finansinstitusjonen SpareBank 1 Nord-Norge (heretter kalt SNN). De eksisterende lånene til Finnjord fra SNN i forbindelse med prosjektet var på totalt NOK [300–325] millioner.
- 10) Det direkte tilskuddet på NOK 16 millioner og de to lånene på NOK 18 millioner og NOK [45–60] millioner dekket til sammen kostnadsøkningen på NOK [80–95] millioner.

4. Innovasjon Norge

- 11) IN er et offentlig organ opprettet ved Lov om Innovasjon Norge⁽¹⁸⁾. IN er eid av den norske stat ved Kommunal- og regionaldepartementet (51 %) og av alle de 19 norske fylkeskommunene (49 %). IN er finansiert av offentlige midler.

⁽⁸⁾ Dok. nr. 700230.

⁽⁹⁾ EUT C 108 av 10.4.2014, s. 2 og EØS-tillegget nr. 22 av 10.4.2014, s. 19.

⁽¹⁰⁾ Brev fra Finnjord, uten dato, registrert av Overvåkingsorganet 16. april 2014 (dok. nr. 705906).

⁽¹¹⁾ Dok. nr. 708022.

⁽¹²⁾ Dok. nr. 710453.

⁽¹³⁾ Dok. nr. 723413–723421 og 723424.

⁽¹⁴⁾ Dok. nr. 725001.

⁽¹⁵⁾ Dok. nr. 726975–726980 og 726985.

⁽¹⁶⁾ Dok. nr. 726981.

⁽¹⁷⁾ Dok. nr. 729928.

⁽¹⁸⁾ LOV 2003-12-19-130 *Lov om Innovasjon Norge*.

5. Enova SF

- 12) Enova SF (heretter kalt Enova) er et statsforetak⁽¹⁹⁾ som er heleid av den norske stat ved Olje- og energidepartementet. Enova er ansvarlig for forvaltningen av Energifond-ordningen, en statsstøtteordning som skal fremme miljøvern, og som er godkjent av Overvåkingsorganet ved vedtak nr. 125/06/COL⁽²⁰⁾ og nr. 248/11/COL⁽²¹⁾. Enova er finansiert av offentlige midler.
- 13) Under Energifond-ordningen arrangerer Enova konkurranser om støtte der vinnerprosjektene er de som oppnår best energieresultat per støttekrone⁽²²⁾.

6. Ferdigstillelse av energigjenvinningsprosjektet og siste utbetaling av støtte fra Enova

- 14) Enova betaler ut siste 20 % av et enkeltstående støttetiltak når den endelige prosjektrapporten er blitt godkjent⁽²³⁾. Ifølge en pressemelding fra Finnfjord⁽²⁴⁾ var energigjenvinningssystemet i drift 30. oktober 2012. Den 22. november 2012 ble den endelige rapporten fra Finnfjord godkjent av Enova. Den 23. november 2012 utbetalte Enova de siste NOK 35 millioner i støtte (20 % av det totale støttebeløpet på NOK 175 millioner).

7. Mottakeren – Finnfjord AS (heretter kalt Finnfjord)

- 15) Finnfjord er et familieeid aksjeselskap. Anlegget som skal motta den foreslåtte støtten, ligger i Finnsnes i Troms, det nest nordligste fylket i Norge.

8. Kostnadsøkninger

- 16) I meldingen som førte til Overvåkingsorganets vedtak nr. 39/11/COL av 9. februar 2011 om å godkjenne NOK 175 millioner i støtte fra Enova til Finnfjord, ble budsjettet til Finnfjords energigjenvinningsprosjekt anslått til NOK 511,66 millioner. Støtten ble tildelt for å skifte ut av det eksisterende kjølesystemet med en energigjenvinningsenhet. Hensikten var å generere 224 GWh elektrisk kraft og gjenvinne 125 GWh prosessdamp årlig. Den anslåtte årlige energiproduksjonen utgjorde dermed 349 GWh.
- 17) Ifølge den aktuelle meldingen hadde det anslåtte budsjettet innen februar 2011 allerede økt med NOK 190 millioner, fra NOK 511,66 millioner til NOK 700 millioner. Til tross for denne vesentlige økningen besluttet Finnfjords styre 7. februar 2011 å gå videre med prosjektet. Finnfjord søkte ikke om mer støtte på det tidspunktet. Den meldte støtten er ikke ment å dekke kostnadsøkningene som førte til anslaget på NOK 700 millioner.
- 18) Kostnadsøkningen skyldtes i stor grad at Finnfjord valgte å fokusere utelukkende på elektrisitetsproduksjon fra damp (uten gjenvinning av prosessdamp) ved å kjøpe en kraftigere damp turbin. Turbinen ble bestilt 7. januar 2011. Det ble inngått en juridisk bindende avtale om turbinen 23. februar 2011. Ved brev av 16. februar 2011 informerte Finnfjord Enova om at selskapet hadde bestilt den kraftigere turbinen som ville gi en årlig produksjon på 344,5 GWh elektrisk energi. Denne høyere elektriske energiproduksjonen var dermed i nærheten av anslått total produksjon på 349 GWh elektrisitet og damp. På grunnlag av dette ba Finnfjord om at dampproduksjonen skulle unntas fra det støttede prosjektet. Ved brev av 17. februar 2011 godkjente Enova endringen i prosjektet.
- 19) Gjennom hele prosjektfasen leverte Finnfjord framdriftsrapporter til Enova. I rapporten av 30. april 2012 omtalte Finnfjord ytterligere kostnadsøkninger knyttet til turbinbygning, damp- og kondensrør og grøfter. Tilleggskostnadene utgjorde ca. NOK 5 millioner. Finnfjord hadde fortsatt som mål å holde de totale prosjektkostnadene under anslaget på NOK 700 millioner.
- 20) I framdriftsrapporten av 29. juni 2012 var det totale kostnadsanslaget fortsatt NOK 700 millioner. På den tiden ble det imidlertid anslått at prosjektet kom til å medføre ytterligere kostnader på

⁽¹⁹⁾ Enova er organisert i samsvar med lov nr. 71 av 30.8.1991 om statsforetak.

⁽²⁰⁾ EUT L 189 av 17.7.2008, s. 36 og EØS-tillegget nr. 43 av 17.7.2008, s. 1.

⁽²¹⁾ EUT C 314 av 27.10.2011, s. 4 og EØS-tillegget nr. 58 av 27.10.2011, s. 2.

⁽²²⁾ Konkurransen om støtte under Energifond-ordningen er beskrevet i Overvåkingsorganets vedtak nr. 248/11/COL (nevnt ovenfor), nr. 27–36.

⁽²³⁾ Se Overvåkingsorganets vedtak nr. 248/11/COL (nevnt ovenfor), nr. 37.

⁽²⁴⁾ Tilgjengelig på Finnfjords nettside: http://www.finnfjord.no/weve_got_the_power.

NOK [5–10] millioner. Denne kostnadsøkningen ble drøftet av Finnfjords styre i et møte 19. juni 2012. Norske myndigheter har ikke forklart hvorfor økningen i totale kostnader på NOK [10–15] millioner (...) ikke førte til en justering av det totale kostnadsanslaget på NOK 700 millioner i framdriftsrapporten av 29. juni 2012.

- 21) Norske myndigheter har forklart at Finnfjord på et tidspunkt i løpet av våren 2012 innledet uformelle drøftinger med Enova om å motta tilleggsstøtte til å dekke de økte prosjektkostnadene. Den 5. juli 2012, etter den uformelle kontakten, søkte Finnfjord formelt om tilleggsstøtte fra Enova. På det tidspunktet hadde Finnfjord revidert sitt totale kostnadsoverslag til NOK [730–760] millioner.
- 22) Opplysningene gitt til Overvåkingsorganet viser at Finnfjord, på grunnlag av en budsjettrevisjon fullført 31. juli 2012, hadde konkludert med at prosjektet ville medføre tilleggs kostnader, og det totale kostnadsoverslaget ble økt til mellom NOK [740] millioner og [ca. NOK 800] millioner. Kostnadsøkningene er relatert til: tilpasninger av eksisterende maskiner, tilpasninger av tre eksisterende ovner, tilpasninger av røykkanaler, installasjoner i turbinbygningen og andre bygninger, redusert produksjon som varte lenger enn forventet, samt ferdigstillelsen av arbeidet og installasjonene. Finnfjord ba om tilleggsstøtte fra Enova for å sikre at prosjektet kom til å oppfylle interne lønnsomhetskrav. Finnfjord utdypet årsakene til kostnadsøkningene i framdriftsrapporten av 12. september 2012.
- 23) I begynnelsen av august 2012 drøftet Finnfjord uformelt med Enova den potensielle utsettelsen av arbeidet på den tredje ovnen og klassifiseringen av dette som et separat prosjekt, slik at Finnfjord kunne bruke det som grunnlag til å søke om mer støtte fra Enova til et nytt prosjekt.
- 24) Ved brev av 20. august 2012 avslo Enova søknaden om støtte.
- 25) Da Finnfjords styre møttes 25. september 2012, hadde de totale kostnadene blitt anslått til [ca. NOK 800] millioner. På dette møtet vurderte Finnfjords styre tre alternative handlingsmåter:
 - i. Ferdigstille prosjektet og finansiere kostnadsøkningene via selskapets kontantstrøm fra den ordinære drift.
 - ii. Utsette arbeidet på den tredje ovnen, klassifisere det som et eget prosjekt og søke om mer støtte fra Enova.
 - iii. Skaffe NOK [80–95] millioner i ytterligere finansiering fra Enova (støtte), SNN (lån) og IN (lån og støtte) for å fullføre prosjektet.
- 26) Styret besluttet å gå videre med det tredje alternativet.
- 27) IN har framlagt et utdrag fra styremøteprotokollen angående det tredje alternativet for Overvåkingsorganet. Når det gjelder søknadene til Enova og IN om tilleggsstøtte, inneholder utdraget følgende:

”Eventuelle tilskudd/lån fra Enova og Innovasjon Norge, vil gå til direkte reduksjon av omsøkte likviditetslån. [fra SNN].”⁽²⁵⁾
- 28) Ifølge IN konkluderte styret med at den første framgangsmåten egentlig ville bety at prosjektet kom til å bli finansiert på bekostning av Finnfjords kreditorer, noe som ikke ville være juridisk tilrådelig og ikke en holdbar løsning på lang sikt. Videre vurderte styret ifølge IN ikke det andre alternativet som en mulig framgangsmåte siden styret konkluderte med at det ville bli urimelig dyrt å utsette arbeidet på den tredje ovnen.
- 29) I merknadene til Overvåkingsorganets vedtak om å innlede en formell undersøkelse har norske myndigheter forklart at de endelige totale kostnadene beløp seg til [ca. NOK 800] millioner. Norske myndigheter har ikke forklart når dette ble endelig avgjort.

⁽²⁵⁾ Denne fotnoten er ikke relevant for den norske språkversjonen.

9. Oversikt over kostnadsøkningene

Dato, hendelse	Anslått budsjett i millioner NOK
Opprinnelig budsjett som beskrevet i vedtak nr. 39/11/COL av 9. februar 2011	511,66
7. februar 2011, styremøte i Finnfjord	[680–720]
5. juli 2012, Finnfjord søker om mer støtte fra Enova	[730–760]
31. juli 2012, Finnfjords budsjettrevisjon	[740–790]
25. september 2012, styremøte i Finnfjord	[740–790]
Endelig total kostnad	[ca. 800]

10. INs støttetildeling og pakken på NOK [80–95] millioner

- 30) Den 28. august 2012 innledet Finnfjord en uformell dialog med IN og SNN om å framskaffe de NOK [80–95] millioner som var nødvendig for å finansiere ferdigstillingen av prosjektet.
- 31) Ved brev av 1. oktober 2012 søkte Finnfjord formelt om ytterligere lån fra SNN. Finnfjord søkte om ytterligere lån og tilskudd fra IN 11. oktober 2012, uten å spesifisere et støttebeløp.
- 32) Det viser seg at SNN hadde tilbudt Finnfjord et lån på NOK [80–95] millioner før midten av oktober 2012. SNN hadde imidlertid gjort tilbudet betinget av sikkerhet på bekostning av sikkerheten til et eksisterende lån fra IN⁽²⁶⁾. IN godtok ikke denne løsningen. Finnfjord, SNN og IN forhandlet i stedet fram følgende finansieringspakke på NOK [80–95] millioner:
- i. Støtten fra IN på NOK 16 millioner.
 - ii. Et kortsiktig lån på NOK 18 millioner fra IN med en rente på [5–9] % (justerbar i samsvar med INs politikk for risikolån) med sikkerhet på samme vilkår (pari passu) som et eksisterende lån på NOK 100 millioner fra IN.
 - iii. Et kortsiktig lån på NOK [45–60] millioner fra SNN med en rente på [...] måneder NIBOR⁽²⁷⁾ pluss [300–600] basispunkter med sikkerhet på samme vilkår (pari passu) som et eksisterende lån på NOK [300–325] millioner fra SNN.
- 33) Finansieringspakken på NOK [80–95] millioner ble formalisert og akseptert av Finnfjord ved at SNN, IN og Finnfjord undertegnet en supplerende koordineringsavtale 12. desember 2012. Denne avtalen, som skal regulere forholdet mellom de tre partene, dekket låneavtalen mellom Finnfjord og SNN av 12. desember 2012 og låneavtalen mellom Finnfjord og IN av 10. desember 2012.
- 34) Lånene fra IN og SNN har blitt utbetalt, men de NOK 16 millioner i støtte til Finnfjord vil bare bli utbetalt etter Overvåkingsorganets godkjenning.

11. Merknader

11.1 Merknader innsendt av norske myndigheter som svar på innledningen av den formelle undersøkelsen

- 35) IN understreker at på tidspunktet da man besluttet å gi en betinget støtte på NOK 16 millioner, ble det ikke vurdert å låne penger til Finnfjord, siden selskapet ikke hadde tilstrekkelig sikkerhet til å dekke nye lån på inntil NOK [80–95] millioner.
- 36) At Finnfjord ikke søkte om mer støtte fra Enova i februar 2011, forklarer IN med at Enova ensidig reduserte mengden fra NOK 200 millioner og understreket at NOK 175 millioner utgjorde en usedvanlig høy støtteandel, og at ingen andre prosjekter kunne forvente å få lignende støtte. Finnfjord antok derfor at en søknad om tilleggsstøtte ville blitt avslått. Finnfjord endret likevel strategien da selskapet ble kjent med Enovas beslutning om å tildele NOK 350 millioner i støtte til et nesten identisk prosjekt gjennomført av Elkem AS⁽²⁸⁾.

⁽²⁶⁾ Ifølge IN: "Da Finnfjord [...] søkte om finansiering av NOK [80–95] millioner, hadde [SNN] allerede godkjent et lån på samme beløp, men med sikkerhetsvilkår som [IN] ikke kunne godta." INs brev til Overvåkingsorganet av 18.9.2013, s. 12.

⁽²⁷⁾ Norsk interbankrente.

⁽²⁸⁾ Denne støtten ble godkjent av Overvåkingsorganet etter vedtak nr. 304/13/COL (EUT C 330 av 14.11.2013, s. 7 og EØS-tillegget nr. 63 av 14.11.2013, s. 5).

- 37) IN har sendt inn et revidert regneark som tar hensyn til Overvåkingsorganets merknader i vedtaket om å innlede den formelle undersøkelsen. Basert på den endelige prosjektkostnaden på [ca. NOK 800] millioner, en prosjektlevetid på 15 år og en verifisert gradvis økning i elektrisitetsproduksjon i løpet av de tre første årene til maksimal årlig kapasitet på 344,5 GWh, ble avkastningen beregnet ved hjelp av Enova-modellen til [ca. 9] % uten de NOK 16 millioner i støtte. Med støtte ville avkastningen vært [ca. 11] %. IN anfører at prosjektet derfor ikke er lønnsomt, tatt i betraktning Finnfjords generelle investeringspolitikk, som krever en avkastning i området [10–20] % for denne typen investeringer utenfor selskapets kjernevirksomhet.
- 38) IN understreker at Finnfjord baserte beslutningen om å gå videre med prosjektet på egne interne beregninger, som avviker fra beregningene vist ovenfor (basert på Enova-modellen). IN bemerker at man ikke har fått Finnfjords interne beregninger. IN bemerker at grunnen til at INs og Enovas synspunkter tilsynelatende er motstridende, mest sannsynlig er forskjellen mellom Enovas og INs interne regler og praksis.

11.2 *Tredjepartsmerknader fra Finnfjord som svar på offentligjøringen av vedtaket om å innlede en formell undersøkelse*

- 39) Finnfjord viser til hva selskapet oppfatter som en tilsynelatende selvmotsigelse i Overvåkingsorganets vedtak der Overvåkingsorganet på den ene siden ikke utelukker direkte at støtten kunne ha en incentivvirkning i denne saken, men samtidig stiller spørsmålet om Finnfjord vurderte å avvikle, redusere eller avbryte prosjektet. Finnfjord understreker at selv om styret fram til styremøtet 25. september 2012 hadde ambisjoner om å fullføre prosjektet, bør dette ikke regnes som et uttrykk for ønske om eller evne til å fullføre prosjektet til enhver pris. Ifølge selskapet viser opplysninger og tall som er gjort tilgjengelige for Overvåkingsorganet klart at Finnfjord ville være ute av stand til å betale for ferdigstillingen av prosjektet uten ytterligere finansiering. Finnfjord kunne ikke tilby ytterligere sikkerhet, og dermed kunne selskapet ikke ha sikret ytterligere lånefinansiering. Finnfjord avviser derfor den foreløpige oppfatningen til Overvåkingsorganet om at støtten ville bli sett på som et velkomment, men ikke strengt nødvendig element i finansieringspakken.
- 40) Som IN understreker Finnfjord at reduksjonen i Enovas støtte fra NOK 200 millioner til NOK 175 millioner var en politikk Enovas styre hadde vedtatt på egen hånd. Finnfjord peker på hva selskapet anser for å være en rekke uoverensstemmelser i Enovas uttalelser om incentivvirkningen av tilleggsstøtte til prosjektet, og understreker at de tilsynelatende motstridende synspunktene til Enova og IN angående incentivvirkningen av støtten ikke har betydning siden Enovas politikk er mer restriktiv enn hva retningslinjene for statsstøtte til miljøvern (*heretter kalt EAG – Environmental Aid Guidelines*)(²⁹) tillater.
- 41) Med hensyn til vurderingen av om støtten er et egnet virkemiddel, synes det som at Finnfjord avviser tanken om at denne vurderingen bør gjøres på grunnlag av de særlige omstendighetene i denne saken. I stedet henviser Finnfjord til vedtak nr. 39/11/COL, der Overvåkingsorganet mente at det opprinnelige tilskuddet på NOK 175 millioner i støtte var et egnet virkemiddel til å utløse investeringen i prosjektet før det ble gjennomført.
- 42) Med hensyn til spørsmålet om forholdsmessighet understreker selskapet at prosjektet har blitt mer enn dobbelt så kostbart som opprinnelig anslått. Avkastningen på 12,35 % var i den nedre delen av lønnsomhetsområdet som Finnfjord krevde. Den oppdaterte avkastningen på [ca. 9] % uten de NOK 16 millioner i støtte er forklart som langt lavere enn Finnfjord ville ha godtatt "dersom selskapet kunne handlet av egen fri vilje". Selv avkastningen på [ca. 11] % med NOK 16 millioner i støtte anses for å være en heller beskjeden avkastning. Finnfjord refererer til støtten som en rimelig byrdedeling mellom IN og SNN og understreker at lånekapitalen i prosjektet har økt betydelig. Konkursrisikoen bæres av selskapet alene. Således er det fra Finnfjords synspunkt helt klart at støtten ikke fører til overkompensasjon.
- 43) Finnfjord er av den oppfatning at tilleggsstøtte fra IN ikke vil undergrave konkurransemekanismen under Energifond-ordningen. Finnfjord understreker at konkurransemekanismen under Energifond-ordningen bare forhindrer at de minst effektive prosjektene mottar støtte, dersom de søkte beløpene overskrider budsjettet for ordningen. Selskapet oppfordrer Overvåkingsorganet til

(²⁹) EUT L 144 av 10.6.2010, s. 1 og EØS-tillegget nr. 29 av 10.6.2010, s. 1.

å vurdere om en preferanse for konkurransemekanismen under Energifond-ordningen kan komme i konflikt med norske myndigheters rett til å tilrettelegge forvaltningen av offentlige midler. I den forbindelse anfører Finnjord at selskapet stiller seg tvilende til at Overvåkingsorganet, utover reglene om kumulasjon, har et gyldig rettsgrunnlag til å sikre at enkeltstående støttetildeling ikke kommer i konflikt med aktiviteten til en støtteordning. Finnjord forklarer at den meldte støtten er fordelt på en åpen måte.

11.3 Andre runde med tredjepartsmerknader fra Finnjord

- 44) I løpet av den formelle undersøkelsen mottok Overvåkingsorganet en ny runde med tredjepartsmerknader fra Finnjord, der selskapet utdyper hvordan dets mangel på likviditet høsten 2012 ville ha ført til at prosjektet hadde blitt stoppet uten den ekstra finansieringspakken som i sin tur ble utløst av støttetildelingen fra IN. Finnjord viser til Overvåkingsorganets vedtak i saken om *Nordurál Helguvík*⁽³⁰⁾ for å underbygge hvorfor den meldte støtten til Finnjord hadde en incentivvirkning.
- 45) Selskapet har framlagt uttalelser fra SNN samt Finnjords regnskapsfører og styreleder som bevis på at støtten var nødvendig. Selskapet legger dessuten fram et regneark med en oppdatert beregning av prosjektets netto nåverdi (verifisert av IN), som gir en [marginal negativ avkastning] % med støtten. Finnjord viser til Overvåkingsorganets og Kommisjonens praksis⁽³¹⁾ knyttet til tilfeller av uforutsette kostnader i nyskapende prosjekter, der støttetildeling som ikke var uttrykt som et fast beløp, men i stedet som en prosentandel av en ukjent total kostnad, ble ansett for å være forenlig med statsstøttereglenes virkemåte.
- 46) Etter anmodning fra Overvåkingsorganet la Finnjord senere fram kopier av de to finansieringsavtalene inngått mellom SNN, IN og Finnjord 14. juni 2011 og 12. desember 2012 samt dokumentasjon på at det ikke fantes sikkerhet som ikke allerede var stilt.

11.4 Merknader fra norske myndigheter til tredjepartsmerknadene

- 47) Norske myndigheter har framlagt merknader til de to rundene med merknader fra tredjeparten Finnjord. Norske myndigheter er enig med Finnjord og har avklart faktiske spørsmål av mindre betydning om kilden til finansiering av den foreslåtte støtten på NOK 16 millioner. Siden utbetalingen av midler fra relevante kilder foretas på en ensartet måte, har ikke klargjøringen vist seg å være avgjørende for Overvåkingsorganets vurdering av det meldte tiltaket.

II. VURDERING

1. Eventuell statsstøtte

- 48) EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 lyder:

”Med de unntak som er fastsatt i denne avtale, skal støtte gitt av EFs medlemsstater eller EFTA-statene eller støtte gitt av statsmidler i enhver form, som vrir eller truer med å vri konkurransen ved å begunstige enkelte foretak eller produksjonen av enkelte varer, være uforenlig med denne avtales funksjon i den utstrekning støtten påvirker samhandelen mellom avtalepartene.”

- 49) Dette innebærer at et tiltak utgjør statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 dersom følgende vilkår er kumulativt oppfylt: tiltaket: i) er gitt av staten eller gjennom statsmidler, ii) gir mottakerne en selektiv økonomisk fordel, iii) kan påvirke samhandelen mellom avtalepartene og vri konkurransen.
- 50) Støttetiltaket må gis av staten eller gjennom statsmidler. I den forbindelse bemerkes det at IN er et offentlig organ. Dets tilskudd er finansiert av den norske stat. Det meldte tiltaket er derfor finansiert av statsmidler og tilskuddet kan overføres til Finnjord under kontroll av et offentlig organ kontrollert av staten. Dermed anser Overvåkingsorganet at tiltaket utgjør statsmidler.

⁽³⁰⁾ Vedtak 344/09/COL *Nordurál Helguvík* (EUT C 294 av 3.12.2009, s. 17 og EØS-tillegget nr. 64, 3.12.2009, s. 10).

⁽³¹⁾ Bl.a. Overvåkingsorganets vedtak nr. 503/08/COL *Testsenter Mongstad* (EUT C 297 av 20.11.2008, s. 11 og EØS-tillegget nr. 69 av 20.11.2008, s. 2) og kommisjonsvedtaket i sak N 117/2007 – dekontaminering av anlegget ”Neue Maxhütte Stahlwerke GmbH” av ”57 Profi-Start GmbH” (EUT C 275 av 16.11.2007, s. 2).

- 51) For at det skal utgjøre statsstøtte, må det meldte tiltaket gi Finnfjord fordeler som fritar Finnfjord fra utgifter foretaket vanligvis ville måtte dekke over eget budsjett. Tiltaket må dessuten være selektivt ved at det begunstiger ”enkelte foretak eller produksjon av enkelte varer”. Det direkte tilskuddet på NOK 16 millioner er en kontantoverføring som Finnfjord ikke ville ha mottatt ved vanlig forretningsvirksomhet. Det foreslåtte tilskuddet er utelukkende beregnet på Finnfjord. Derfor konkluderer Overvåkingsorganet med at dette direkte tilskuddet utgjør en selektiv økonomisk fordel for Finnfjord.
- 52) For at det skal bli ansett som statsstøtte i henhold til avtalens artikkel 61 nr. 1, må tiltaket være egnet til å vri konkurransen og påvirke samhandelen mellom avtalepartene i EØS-avtalen. Ifølge fast rettspraksis er det faktum at et tiltak styrker posisjonen til et foretak sammenlignet med andre foretak som konkurrerer i samhandelen innenfor EØS, i seg selv tilstrekkelig til at det kan fastslås at tiltaket er egnet til å påvirke samhandelen mellom avtalepartene og vri konkurransen mellom foretak etablert i andre EØS-stater⁽³²⁾. Finnfjord produserer ferrosilisium og mikrosilika, som foretaket selger på det europeiske markedet⁽³³⁾. Overvåkingsorganet konkluderer derfor med at støtten påvirker samhandelen mellom avtalepartene i EØS-avtalen og vrir konkurransen i EØS siden mottakeren er aktiv i en sektor der det foregår handel mellom avtalepartene.
- 53) På grunnlag av det ovenstående konkluderte Overvåkingsorganet med at det meldte tiltaket i form av et direkte tilskudd på NOK 16 millioner fra IN til Finnfjord utgjør statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.

2. Prosessuelle krav

- 54) Protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 fastsetter at ”EFTAs overvåkingsorgan skal underrettes i tide til å kunne uttale seg om planer som går ut på å innføre eller endre støtteordninger. (...) Vedkommende stat kan ikke sette i verk de planlagte tiltak før prosedyren har ført til et endelig vedtak”.
- 55) Ved brev av 26. juni 2013 meldte norske myndigheter støttetiltaket på NOK 16 millioner. Støtten er gitt med forbehold om Overvåkingsorganets godkjenning og har derfor ikke blitt utbetalt.
- 56) Med henvisning til gitte opplysninger viser det seg at støtten var gitt på grunnlag av en støtteordning som ikke hadde blitt meldt til Overvåkingsorganet, siden norske myndigheter anså den for å være dekket av den dagjeldende forordning om alminnelige gruppeunntak (heretter kalt GBER – General Block Exemption Regulation)⁽³⁴⁾. Tilskuddene fra Enova og IN utgjør investeringsstøtte til samme foretak for samme investeringsprosjekt. Norske myndigheter konkluderte derfor med at støtten til Finnfjord måtte meldes enkeltvis, siden den, i kumulasjon med støtten fra Enova, overskred meldepliktsgrensen for enkeltstående støttetildelinger⁽³⁵⁾.
- 57) På grunnlag av det ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet med at norske myndigheter har overholdt sine plikter i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3.

3. Forenlighet – rettslig grunnlag

- 58) IN hevder at støtten til Finnfjord er forenlig med artikkel 61 nr. 3) bokstav c) i EØS-avtalen som støtte til miljøvern. IN understreker at den omtvistede støtten ikke utgjør en form for krisestøtte.
- 59) I henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c) kan ”støtte som har til formål å lette utviklingen av enkelte næringsgrener eller på enkelte økonomiske områder,” anses som forenlig med EØS-avtalens funksjon, forutsatt at støtten ikke endrer vilkårene for samhandel og konkurransen i EØS i et omfang som strider mot felles interesser.

⁽³²⁾ Sak E-6/98 Norge mot EFTAs overvåkingsorgan[1999] Court Report 76, nr. 59; Sak 730/79 Philip Morris mot Kommisjonen EU:C:1980:209, nr. 11 der det framgår at: ”Når statsstøtte styrker stillingen til ett foretak i konkurranse med andre foretak som konkurrerer i samhandelen innenfor Fellesskapet, må disse foretakene betraktes som påvirket av denne støtten.”

⁽³³⁾ Som beskrevet i Overvåkingsorganets vedtak nr. 39/11/COL (nevnt ovenfor).

⁽³⁴⁾ Kommisjonsforordning (EF) nr. 800/2008 av 6.8.2008 om erklæring av visse støttekategoriers forenlighet med det felles marked i henhold til traktatens artikkel 87 og 88 (EUT L 214 av 9.8.2008, s. 3), innlemmet i EØS-avtalens vedlegg XV nr. 1j.

⁽³⁵⁾ Se artikkel 6 nr. 1 bokstav b) sammenholdt med artikkel nr. 7 nr. 1 av den dagjeldende GBER.

Artikkel 6 nr. 1 bokstav b) lyder som følger: ”Denne forordning får ikke anvendelse på individuell støtte, verken i form av ekstraordinær støtte eller i forbindelse med en støtteordning, når bruttotilskuddsekvivalenten overstiger følgende terskler: (...) b) Investeringsstøtte til miljøvern: EUR 7,5 millioner euro per foretak og per investeringsprosjekt”.

Artikkel 7 nr. 1) lyder som følger: ”For å fastslå om tersklene for individuell melding fastsatt i artikkel 6 og for høyeste støtteandel fastsatt i kapittel II overholdes, bør det tas hensyn til det samlede beløpet for offentlig støtte for virksomheten eller prosjektet som mottar støtte, uansett om støtten er finansiert med lokale, regionale eller nasjonale midler eller med fellesskapsmidler.”

- 60) Ved vedtak nr. 39/11/COL godkjente Overvåkingsorganet den opprinnelige støtten fra Energifond-ordningen til Finnfjords energigjenvinningsprosjekt etter å ha foretatt en grundig vurdering av støtten i samsvar med EAG kapittel 5. Overvåkingsorganet konkluderte med at den meldte støtten fra Enova bidro til miljøvern ved å motivere Finnfjord til å gjennomføre et energispareiltak foretaket ikke ville ha utført uten støtte.
- 61) Etter at den formelle undersøkelsen hadde blitt innledet, vedtok Overvåkingsorganet 16. juli 2014 et sett med nye retningslinjer for statsstøtte til miljøvern og energi for årene 2014–2020 (heretter kalt EEAG – Energy and Environmental State Aid Guidelines)⁽³⁶⁾, som erstatter EAG⁽³⁷⁾. Overvåkingsorganet anvender EEAG fra vedtaksdatoen⁽³⁸⁾, også ved tildeling av individuell støtte som ble meldt før EEAG ble vedtatt, og som Overvåkingsorganet skal vurdere etter vedtaksdatoen⁽³⁹⁾.
- 62) Overvåkingsorganet godkjente støtten fra Enova som et energispareiltak. EEAG inneholder ikke noe kapittel om energisparing; i stedet er det kommet til et kapittel om energieffektivitet⁽⁴⁰⁾. Overvåkingsorganet vurderer om den meldte støtten er forenlig, på grunnlag av EEAGs kapittel om energieffektivitet.
- 63) Overvåkingsorganet påpeker at i denne saken ville ikke vurderingen av hvorvidt den meldte støtten er forenlig, vært vesentlig annerledes dersom Overvåkingsorganet hadde anvendt EAG. For å vise dette blir de relevante prinsippene ved både EEAG og EAG omtalt i det følgende.

4. Omfanget av den formelle undersøkelsen

- 64) I Overvåkingsorganets vedtak om å innlede den formelle undersøkelsen og vurdere det meldte tiltaket under dagjeldende EAG ble det understreket at Overvåkingsorganet, ettersom det allerede hadde vurdert om støtten fra Enova var forenlig med Finnfjords energigjenvinningsprosjekt, ikke stilte seg tvilende til at tilleggsstøtten var rettet mot en markedssvikt, på grunn av dens forholdsvis beskjedne størrelse sammenlignet med den opprinnelige støtten. Angående antagelsen om at støtten ville ha en incentivvirkning og være nødvendig, var Overvåkingsorganet ikke i tvil om at konkurransevridningen og påvirkningen av samhandelen ville bli begrenset, slik at den samlede avveiningen ville bli positiv. Disse spørsmålene er derfor ikke omhandlet i det følgende.
- 65) Gjenstand for følgende vurdering er hvorvidt den meldte støtten har incentivvirkning og er nødvendig.

5. Vurdering av forenlighet

5.1 Støtten har ikke incentivvirkning og er heller ikke nødvendig

- 66) I henhold til EEAG⁽⁴¹⁾ må støtten ha en incentivvirkning for å være forenlig med EØS-avtalens virkemåte. Hvorvidt den meldte støtten er nødvendig for å skape et faktisk incentiv til investeringer som ellers ikke ville bli gjort, er avgjørende i vurderingen av forenlighet. Det må vurderes om støtten er nødvendig for å skape en incentivvirkning for investeringen, dvs. om støtten faktisk bidrar til at mottakeren endrer sin atferd for å øke miljøvernnivået⁽⁴²⁾.
- 67) Som en generell regel anser Overvåkingsorganet at det ikke foreligger noen incentivvirkning når prosjektarbeidet allerede var påbegynt før mottakeren fremmet en søknad om støtte⁽⁴³⁾. Siden denne saken gjelder spørsmålet om tilleggsstøtte for å dekke de økte kostnadene ved et pågående prosjekt, kan Overvåkingsorganet ikke basere seg på antakelsen om at det eksisterer en incentivvirkning for søknader om støtte som leveres inn før arbeidene blir påbegynt. I februar 2011 innledet Finnfjord prosjektet til en verdi av NOK 700 millioner på grunnlag av NOK 175 millioner gitt i støtte.

⁽³⁶⁾ Ennå ikke publisert i EUT eller EØS-tillegget, men tilgjengelig på Overvåkingsorganets nettsted: <http://www.efasurv.int/state-aid/legal-framework/state-aid-guidelines/>.

⁽³⁷⁾ EEAG nr. 237.

⁽³⁸⁾ EEAG nr. 237.

⁽³⁹⁾ EEAG nr. 238. Overvåkingsorganet bemerker at det vil anvende EAG på støtte tildelt på grunnlag av godkjente støtteordninger når det skal ta stilling til vedtak etter at EEAG har trådt i kraft. I denne saken er det imidlertid Overvåkingsorganets forståelse at den meldte støtten ikke er gitt på grunnlag av en støtteordning godkjent av Overvåkingsorganet.

⁽⁴⁰⁾ I EEAG nr. 14 punkt 2 er "energieffektivitet" definert som en mengde spart energi fastsatt ved å måle og/eller anslå forbruk før og etter gjennomføring av et energieffektivitetstiltak, samtidig som en normalisering av ytre vilkår som påvirker energiforbruk, sikres.

⁽⁴¹⁾ EEAG nr. 139 og 44. Se også EAG nr. 171–173 samt nr. 27–29.

⁽⁴²⁾ EEAG nr. 44. Se også EAG nr. 142.

⁽⁴³⁾ EEAG nr. 45. Se også EAG nr. 143.

- 68) Imidlertid utelukker Overvåkingsorganet ikke incentivvirkningen av støtte til et prosjekt som har startet, når det kan påvises klart at tildelingen av støtte sikrer gjennomføringen av prosjekter som ellers ikke ville blitt gjennomført, eller bidrar til miljøverntiltak som ellers ikke ville blitt iverksatt⁽⁴⁴⁾. Når incentivvirkningen vurderes i lys av dette, må den kontrafaktiske situasjonen, det vil si hva selskapet ville gjort uten støtte, undersøkes nøye.
- 69) Selskapet fullførte prosjektet i oktober 2012 uten at støtten hadde blitt utbetalt. På bakgrunn av opplysningene og bevisene som er gitt, mener Overvåkingsorganet at Finnfjord ikke realistisk vurderte å stoppe, redusere omfanget av eller stanse prosjektet etter februar 2011 til det ble ferdigstilt i oktober 2012. Nærmere bestemt og med henvisning til konklusjonene som ble trukket i styremøtet 25. september 2012, synes det som at selskapet, på grunn av de uforholdsmessig høye kostnadene, ikke seriøst vurderte å stoppe eller utsette prosjektet helt eller delvis, eller redusere dets omfang. I styremøteprotokollen fra 25. september 2012 er det anført at Finnfjord hadde som hensikt å søke om ytterligere lånefinansiering fra SNN og tilleggsstøtte fra Enova og IN, og at en mulig støtte ville gå direkte til å redusere lånet Finnfjord ville søke om fra SNN.
- 70) Denne konklusjonen må sies å være støttet av selskapet i dets merknader til Overvåkingsorganets vedtak om å innlede den formelle undersøkelsen. Selv om selskapet viser til behovet for ytterligere NOK [80–95] millioner i støtte og synes å anføre at situasjonen de befant seg i, indikerer at de vurderte å skrinlegge prosjektet, motsies dette av andre uttalelser fra selskapet der det vises til fravær av ”fri vilje” (se nr. 42 ovenfor), og først og fremst av at Finnfjord faktisk fullførte prosjektet selv om denne støtten ikke var blitt utbetalt
- 71) Dersom selskapet ikke anså at de hadde noe annet alternativ enn å fortsette prosjektet, ga ikke støtten selskapet noe incentiv fordi selskapet ville ha fullført prosjektet uansett – med eller uten denne støtten. Med andre ord er det kontrafaktiske scenarioet at Finnfjord ville fullført prosjektet uten opphold og uten å redusere dets omfang også uten denne støtten.
- 72) Overvåkingsorganet er ikke overbevist av argumentet om at støtten var utløsende faktor for finansieringspakken på NOK [80–95] millioner, og at den særlig var nødvendig for lånet fra SNN på NOK [45–60] millioner. Selv om lånet fra SNN setter som vilkår at IN gir støtten på NOK 16 millioner, ble midlene (både fra SNN og IN) utbetalt uten Overvåkingsorganets forhåndsgodkjenning av den tilleggsstøtten. Dette viser at lånene kunne atskilles fra støtten. En kreditor som hadde satt den faktiske utbetalingen av støtten som en betingelse for videre finansiering, ville ha ventet på Overvåkingsorganets godkjenning før den hadde utbetalt ytterligere lånekapital, dersom denne godkjenningen var utslagsgivende for finansieringspakken. Dessuten viser ikke opplysningene gitt til Overvåkingsorganet at Finnfjord ville måtte betale tilbake lånene umiddelbart i tilfelle Overvåkingsorganet ikke godkjente støtten.
- 73) For at støtten skal være forenlig med EØS-avtalens virkemåte, må den være nødvendig. Støtten må ikke subsidiere kostnadene for en virksomhet som et foretak uansett ville utøvd, og skal ikke kompensere for normal forretningsrisiko ved en økonomisk virksomhet⁽⁴⁵⁾. Støtte for tilleggskostnader på grunn av uforutsigbare ytre faktorer som ikke kan bli sett på som en del av normal forretningsrisiko ved den aktuelle økonomiske aktiviteten, kan likevel anses for å være forenlig med EØS-avtalens virkemåte⁽⁴⁶⁾.
- 74) Overvåkingsorganet påpeker at Finnfjord i februar 2011, da selskapet stod overfor kostnadsøkningen fra NOK 511,66 millioner til NOK 700 millioner, besluttet å gå videre med prosjektet uten å søke om tilleggsstøtte. For denne undersøkelsens formål er den relevante kostnaden dermed økningen på NOK [80–95] millioner fra 700 millioner til [ca. NOK 800] millioner. Dette utgjør en økning på ca. [...] %.
- 75) Basert på gitte opplysninger som beskrevet i nr. 22 ovenfor, stammet kostnadsøkningene fra: tilpasninger av eksisterende maskiner, tilpasninger av tre eksisterende ovner, tilpasninger av røykkanaler, installasjoner i turbinbygningen og andre bygninger, redusert produksjon som varte lenger enn forventet, samt ferdigstillelsen av arbeidet og installasjonene. Disse representerer typer

⁽⁴⁴⁾ Sak T-162/06 *Kronoply* mot *Kommisjonen* EU:T:2009:2, nr. 85. Opprettholdt etter ankesak C-117/09 P *Kronoply* mot *Kommisjonen* EU:C:2010:370.

⁽⁴⁵⁾ EEAG nr. 44.

⁽⁴⁶⁾ Sak T-162/06 *Kronoply* mot *Kommisjonen* EU:T:2009:2, nr. 88.

kostnadsøkninger som Finnfjord kan forventes å ta hensyn til når selskapet planlegger denne type prosjekter, og utgjør normal forretningsrisiko ved den aktuelle økonomiske aktiviteten. De kan ikke anses å skyldes ytre faktorer og synes ikke å være uforutsigbare av natur. Denne saken kan derfor skilles fra saken om *Nordurál Helguvík*⁽⁴⁷⁾, som Finnfjord viste til. I den saken hadde støttemottakeren vanskeligheter med å skaffe finansiering under den eksepsjonelle finanskrisen på Island i 2008, en omstendighet som med rette kan klassifiseres som en uforutsigbar ytre faktor. På grunnlag av det ovenstående er Overvåkingsorganet av den oppfatning at norske myndigheter med det meldte støttetiltaket foreslår å kompensere Finnfjord for normal forretningsrisiko ved prosjektet selskapet satte i verk.

- 76) Overvåkingsorganet erkjenner at vurderingen potensielt kunne fått et annet utfall dersom norske myndigheter, i stedet for å foreslå to støtteutbetalinger med faste beløp (fra Enova og senere fra IN), hadde gitt støtte som skulle dekke en viss prosent av prosjektets støtteberettigede kostnader. Dette vil spesielt være tilfelle når omfanget av de uforutsigbare tilleggskostnadene er betydelig og er knyttet til at prosjektet er nyskapende, og at det dermed ligger i sakens natur at kostnadene er vanskelige å anslå på forhånd. Imidlertid er denne betraktningen ikke relevant for de faktiske forhold som Overvåkingsorganet står overfor i denne saken.
- 77) Overvåkingsorganet understreker at det er opp til norske myndigheter å vise at vilkårene for unntak fra EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 er oppfylt⁽⁴⁸⁾. Faktaopplysningene og argumentene som ble fremlagt av norske myndigheter (og Finnfjord), har ikke overbevist Overvåkingsorganet om at den meldte støtten fra IN har incentivvirkning eller er nødvendig.
- 78) På grunnlag av det ovenstående har Overvåkingsorganet konkludert med at den meldte støtten til Finnfjord fra IN mangler incentivvirkning, og at den ikke er nødvendig. Siden støtten av disse grunner alene ikke er forenlig med EØS-avtalens virkemåte, vil Overvåkingsorganet ikke vurdere om støtten er egnet eller forholdsmessig.

6. Konklusjon – støtten er ikke forenlig

- 79) På grunnlag av opplysninger gitt av norske myndigheter har Overvåkingsorganet konkludert med at det foreslåtte kontanttilskuddet på NOK 16 millioner fra IN til Finnfjord utgjør statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1).
- 80) Overvåkingsorganet har konkludert med at denne støtten ikke er forenlig med EØS-avtalens virkemåte. Følgelig har norske myndigheter ikke tillatelse til å gjennomføre den.
- 81) Overvåkingsorganet ber norske myndigheter om å videreføre en kopi av dette vedtaket til Finnfjord umiddelbart –

GJORT DETTE VEDTAK:

Artikkel 1

1. Det direkte tilskuddet til Finnfjord på NOK 16 millioner som norske myndigheter meldte 26. juni 2013, er uforenlig med EØS-avtalens virkemåte.
2. Det kan derfor ikke gjennomføres.
3. Den formelle undersøkelsen er herved avsluttet.

Artikkel 2

Dette vedtak er rettet til Kongeriket Norge.

⁽⁴⁷⁾ Nevnt ovenfor.

⁽⁴⁸⁾ Sak C-106/09 P *Kommisjonen mot Gibraltars regjering og Storbritannia* EU:C:2011:732, nr. 147. Sak C-372/97 *Italia mot Kommisjonen* EU:C:2004:234, nr. 81. C-364/90 *Italia mot Kommisjonen* EU:C:1993:157, nr. 20. Sak T-68/03 *Olympiaki Aeroporia Ypiresies AE mot Kommisjonen* EU:T:2007:253, nr. 34.

Artikkel 3

Bare den engelske utgaven av vedtaket har gyldighet.

Utferdiget i Brussel, 8. april 2015.

For EFTAs overvåkingsorgan

Oda Helen Sletnes
President

Helga Jónsdóttir
Medlem av kollegiet

VEDTAK I EFTAS OVERVÅKINGSORGAN**2016/EØS/32/02****nr. 357/15/COL****av 23. september 2015****om å avslutte den formelle undersøkelsen av statsstøtte til fordel for Sandefjord Fotball AS***(Norge)*

EFTAs overvåkingsorgan (heretter kalt Overvåkingsorganet) HAR –

under henvisning til avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (heretter kalt EØS-avtalen), særlig artikkel 61 og protokoll 26,

under henvisning til avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol (heretter kalt overvåkings- og domstolsavtalen), særlig artikkel 24,

under henvisning til overvåkings og domstolsavtalens protokoll 3 (heretter kalt protokoll 3), særlig del II artikkel 7 nr. 3,

og ut fra følgende betraktninger:

I. FAKTISKE FORHOLD**1. Framgangsmåte**

- 1) Etter å ha mottatt klager og informasjon om markedet varslet Overvåkingsorganet norske myndigheter 31. oktober 2013 (dokument nr. 686574) om påstander om statsstøtte i forbindelse med finansieringen av det nye fotballstadionet i Sandefjord. I samme brevveksling anmodet Overvåkingsorganet om opplysninger om det påståtte støttetiltaket, som norske myndigheter gav 29. november 2013 (dokument nr. 691773 og 691774).
- 2) Overvåkingsorganet anmodet om ytterligere opplysninger fra norske myndigheter 16. januar 2014 (dokument nr. 694963), som ble gitt 14. februar 2014 (dokument nr. 699518).
- 3) Basert på tilgjengelige opplysninger gjorde Overvåkingsorganet 22. oktober 2014 vedtak nr. 444/14/COL om å innlede formell undersøkelse av støtte til fordel for Sandefjord Fotball AS og oppfordret norske myndigheter til å inngi merknader. Vedtaket ble offentliggjort i Den europeiske unions tidende 15. januar 2015, der tredjeparter ble oppfordret til å inngi merknader innen én måned etter offentligjøringen.
- 4) Norske myndigheter fikk innvilget en forlengelse av fristen for merknader til 23. desember 2014 og inngav merknader denne datoen (dokument nr. 733899–733901). Overvåkingsorganet mottok ingen ytterligere merknader.

2. Støttemottakeren – Sandefjord Fotball AS

- 5) Klubben Sandefjord Fotball er en forening stiftet i 1998 på grunnlag av en samarbeidsavtale mellom de to største fotballklubbene i Sandefjord-området, nemlig Sandefjord Ballklubb og IL Runar. Målet med samarbeidet var å skape et profesjonelt fotballag i Sandefjord som kunne nå den norske toppdivisjonen.
- 6) Sandefjord Fotball AS, et aksjeselskap, driver det profesjonelle laget («elitelaget»)⁽¹⁾. Samarbeidet mellom Sandefjord Fotball (klubben) og Sandefjord Fotball AS er basert på kravene til Norges Fotballforbund. Klubben driver dessuten et amatørslag og et juniorlag. Den arrangerer også sommerskoler i fotball og organiserer regionale fotballkonkurranser for unge amatørspillere.

⁽¹⁾ Nærmere opplysninger om støttemottakeren finnes i vedtak nr. 444/14/COL.

3. Beskrivelse av tiltaket

3.1 Bakgrunn

- 7) Fram til 2007 brukte Sandefjord Fotballs elitelag det kommunalt eide stadionet i Bugårdsparken til trening og kamper. Dette stadionet oppfylte imidlertid ikke Norges Fotballforbunds krav til klubber som spilte i den høyeste divisjonen. En oppgradering av det eksisterende stadionet ble anslått til å koste rundt NOK 40 millioner, et beløp Sandefjord kommune ikke var villig til å investere.

3.2 Oppføring av det nye stadionet

- 8) I 2005 drøftet Sandefjord kommune og Sandefjord Fotball AS muligheten for å bygge et nytt stadion. Kommunen samtykket i å bidra med den nødvendige grunnen, og Sandefjord Fotball AS samtykket i å finansiere og drive stadionet.
- 9) Kommunen kjøpte flere tomter i Pindsle-området for totalt ca. NOK 3,7 millioner. Grunnen var på det tidspunktet regulert som landbruksområde. Kommunens vedtak av 6. september 2005, som godkjente anskaffelsen, forutsatte at grunnen skulle omreguleres til næringsvirksomhet, og krevde at det skulle bygges et stadion. I den nye reguleringsplanen ble grunnen delt inn i to deler: gbnr. 152/96 ble regulert til blandet formål med idrettsanlegg og næringsvirksomhet og gbnr. 152/97 til næringsvirksomhet. Ved en avtale av 28. november 2006 ble begge tomtene deretter overdratt til to heleide datterselskaper av Sandefjord Fotball AS: gbnr. 152/96 til Sandefjord Fotball Stadion AS og gbnr. 152/97 til Sandefjord Fotball Næring AS.
- 10) I henhold til avtalen var Sandefjord Fotball AS ansvarlig for å sørge for finansieringen som var nødvendig for å bygge stadionet. Prosjektets byggekostnader ble anslått til NOK 110 millioner. Sandefjord Fotball AS skulle bidra med NOK 70 millioner fra egne midler, eksterne investorer, salg av navnerettigheter osv. og ta opp et lån på de resterende NOK 40 millioner. Bidraget fra Sandefjord Fotball AS skulle delvis skaffes ved at man solgte grunnen regulert til næringsvirksomhet (gbnr. 152/97) til Pindsle Eiendomsutvikling AS.
- 11) Avtalen inneholdt en rekke forpliktelser i tillegg til byggingen av stadionet. Sandefjord Fotball AS gikk særlig med på å utføre veiarbeider på stadionområdet og å dekke kostnader knyttet til innstilling av aktiviteten ved det gamle stadionet, herunder reparasjoner.
- 12) Kort tid etter avtaleinngåelsen ble aksjene i Sandefjord Fotball Næring AS, som eide gbnr. 152/97, kjøpt av Pindsle Eiendomsutvikling AS for NOK 40 millioner. Det ble ikke foretatt en verdivurdering av selskapet i forkant av salget.
- 13) Det nye stadionet sto ferdig i juli 2007, og de samlede byggekostnadene beløp seg til NOK 110 millioner⁽²⁾. I tillegg til fotballbane og tribuner består anlegget av en rekke andre fasiliteter, herunder en friidrettsbane, et treningssenter og flere møterom. Disse leies vederlagsfritt ut til andre organisasjoner (hovedsakelig amatøriddrettslag).

3.3 Påfølgende salg av stadionet

- 14) I 2009 fikk Sandefjord Fotball AS økonomiske problemer. Klubben bestemte seg for å samle inn penger ved å selge Sandefjord Fotball Stadion AS (selskapet som eide stadionet og tilgrensende eiendommer på gbnr. 152/96) til Pindsle Eiendomsutvikling AS. Denne gangen var det påkrevd med en uavhengig verdivurdering av selskapet i henhold til norsk lov, ettersom flere privatpersoner var styremedlemmer og aksjeeiere i både selskapet og Pindsle Eiendom AS.
- 15) Takstrapporten av 6. april 2009 verdsatte Sandefjord Fotball Stadion AS til mellom NOK 14 millioner og NOK 16 millioner. Selskapet ble solgt til en pris av NOK 15 millioner 9. juni 2009.

⁽²⁾ Norske myndigheter har bekreftet at den opprinnelige investeringen var NOK 110 millioner. Senere investerte klubben imidlertid ytterligere NOK 17 millioner i innredning og utstyr, for det meste i form av dugnadsarbeid fra klubbens medlemmer.

4. Åpningsvedtaket

- 16) Den 22. oktober 2014 utferdiget Overvåkingsorganet vedtak nr. 444/14/COL om å innlede formell undersøkelse av støtte til fordel for Sandefjord Fotball AS.
- 17) I vedtaket kom Overvåkingsorganet til den foreløpige konklusjonen at overdragelsen av grunnen til Sandefjord Fotball AS utgjorde statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1. Overvåkingsorganet mente særlig at overdragelsen skjedde under markedsverdi både for gbnr. 152/96 (regulert til blandet formål med idrettsanlegg og næringsvirksomhet) og gbnr. 152/97 (regulert til næringsvirksomhet).
- 18) Ettersom norske myndigheter ikke hadde framsatt noen argumenter med hensyn til vurderingen av forenlighet, var Overvåkingsorganet i tvil om hvorvidt tiltaket kunne anses som forenlig med EØS-avtalens virkemåte.

5. Merknader fra norske myndigheter

- 19) Norske myndigheter inngav merknader om åpningsvedtaket ved brev av 23. desember 2014 (dokument nr. 733899–733901).

5.1 *Transaksjonen innebærer ikke statsstøtte*

- 20) I sine merknader hevder norske myndigheter at overdragelsen av grunnen fra Sandefjord kommune til Sandefjord Fotball AS ikke innebar statsstøtte, ettersom den påståtte mottakeren ikke ble gitt noen fordel.
- 21) Norske myndigheter hevder spesielt at markedsverdien av den aktuelle grunnen var negativ på transaksjonstidspunktet og framla i denne forbindelse en takstvurdering av 5. februar 2014. Hovedårsaken til grunnens påståtte negative verdi er at Sandefjord Fotball AS var forpliktet (av vilkårene for overdragelsen av grunnen samt av reguleringsplanen) til å bygge et fotballstadion som en del av transaksjonen, og at kostnadene ved byggingen av stadionet oversteg verdien av grunnen.
- 22) Ifølge norske myndigheter kunne forpliktelsen om å bygge et stadion pålegges som en gyldig 'særlig forpliktelse' i samsvar med Overvåkingsorganets retningslinjer om elementer av statsstøtte i forbindelse med offentlige myndigheters salg av grunn og bygninger (heretter kalt retningslinjene for salg av grunn) del V nr. 2.2 bokstav c)⁽³⁾.

5.2 *Et eventuelt støttebeløp er meget begrenset*

- 23) Når det gjelder beløpet av den påståtte statsstøtten, hevder norske myndigheter at dersom Overvåkingsorganet skulle mene at den aktuelle grunnen har en positiv markedsverdi, er denne verdien svært begrenset.
- 24) Norske myndigheter forklarer at landbruksområder har særskilt vern i Norge. Salg og/eller endring av bruk til andre formål er underlagt streng kontroll av fylkeslandbruksstyrer. Når det gjelder den aktuelle grunnen, godtok vedkommende fylkeslandbruksstyre reguleringsforslaget utelukkende basert på at det å bygge et stadion er et allment hensyn. Det ville ikke ha vært mulig for en utvikler å kjøpe tomten til ren næringsvirksomhet. Derfor kan markedsinvestorprinsippet ikke anvendes på overdragelsen av grunnen. I stedet anser norske myndigheter at enhver markedsvurdering bør være basert på prisen på landbruksområder, som var det eneste realistiske bruksalternativet.
- 25) Subsidiært hevder norske myndigheter, i forbindelse med verdien av grunnen regulert til næringsvirksomhet (gbnr. 152/97), at Pindsle Eiendomsutvikling AS, selskapet som kjøpte Sandefjord Fotball Næring AS for NOK 40 millioner, betalte over markedspris. For å underbygge dette argumentet henviser norske myndigheter til takstrappen (vedlegg 11 til dokument nr. 699518), som konkluderte med at gbnr. 152/97 hadde en markedsverdi på ca.

⁽³⁾ Overvåkingsorganets retningslinjer om elementer av statsstøtte i forbindelse med offentlige myndigheters salg av grunn og bygninger, vedtatt 17. november 1999. Finnes på <http://www.eftasurv.int/state-aid/legal-framework/state-aid-guidelines/>.

NOK 15 millioner⁽⁴⁾. Taksten er basert på gjennomsnittsprisen på grunn regulert til næringsvirksomhet i Pindsle-området på tidspunktet for transaksjonen.

- 26) Videre hevder norske myndigheter at det i alle tilfeller må gjøres en rekke fradrag før støttebeløpet kan beregnes. Disse fradragene skyldes visse forpliktelser som Sandefjord Fotball AS har på tatt seg på vegne av kommunen i henhold til avtalen av 28. november 2006: i) NOK 2,6 millioner til å renovere det gamle stadionet; ii) NOK 400 000 til å skifte ut flomlys på det gamle stadionet; iii) NOK 1,5 millioner til å anlegge en offentlig gangvei; og iv) NOK 5 millioner til å anlegge en rundkjøring og en fotgjengerovergang. Avtalen forutsatte at Sandefjord Fotball AS skulle pådra seg samlede kostnader på NOK 9,5 millioner (beregnet på det daværende tidspunktet) for å yte tjenester til kommunen⁽⁵⁾.

5.3 *En eventuell statsstøtte bør erklæres som forenlig*

- 27) Norske myndigheter hevder at dersom Overvåkingsorganet anser at den aktuelle transaksjonen har et element av statsstøtte, bør eventuell støtte erklæres som forenlig med EØS-avtalen i henhold til artikkel 61 nr. 3 bokstav c).
- 28) Norske myndigheter understreker at det å fremme idrett, inkludert å bygge idrettsinfrastruktur, utgjør et mål av felles interesse. Videre hevder man at statsstøtten er nødvendig og et egnet virkemiddel i den aktuelle saken.
- 29) Norske myndigheter anfører særlig at det var behov for et nytt stadion i Sandefjord. De peker på høyt press på bruken av kommunens eksisterende stadion, som på det tidspunktet ble brukt av Sandefjord Fotball og andre lag. Videre var et mer moderne stadion påkrevd for å oppfylle lisenskravene til Norges Fotballforbund, slik at Sandefjord Fotballs elitelag – som hadde blitt gitt et midlertidig unntak – kunne beholde plassen i den øverste norske divisjonen.
- 30) Sandefjord kommune undersøkte muligheten for å oppgradere det eksisterende stadionet, men dette ville ikke avhjulpet kapasitetsmangelen. Det å bygge et nytt stadion ville imidlertid løse både kapasitets- og lisensproblemer, og i tillegg skape en fotballarena for hele Vestfold fylke. Som det framgår av tabellen under, kan det nye stadionet brukes av en rekke klubber. Videre har kommunens gamle stadion blitt renoveret (finansiert av Sandefjord Fotball AS), og blir i dag utnyttet fullt ut av lokale idrettslag (friidrett og fotball), skoler og allmennheten. Dette illustrerer ytterligere at det var behov for et nytt stadion i Sandefjord, og at en eventuell statsstøtte var et egnet virkemiddel. Dessuten ville en oppgradering av det eksisterende stadionet krevd en investering på rundt NOK 40 millioner fra kommunen, uten noen utsikter til å tiltrekke private midler.
- 31) Norske myndigheter hevder også at en eventuell støtte er forholdsmessig. Først og fremst bemerkes det at den største delen av investeringskostnadene for det nye stadionet ble finansiert av Sandefjord Fotball AS, som bidro med høyest mulig beløp til byggekostnadene fra egne midler og banklån. Takket være dette egenbidraget kunne støttebeløpet holdes så lavt som mulig.
- 32) Norske myndigheter framhever også den ikke-økonomiske sosiale aktiviteten og amatøridretten som byggingen av stadionet har skapt muligheter for. Kommunens eksisterende stadion er nå fullt ut tilgjengelig for amatøridrett. I tillegg blir det regelmessig gjennomført en rekke arrangementer knyttet til amatøridretter og sosiale aktiviteter, blant annet skolearrangementer, på det nye stadionet.
- 33) For å illustrere dette punktet har norske myndigheter framlagt følgende tabell med oversikt over den anslåtte årlige utnyttelsen av stadionet av ulike brukere i perioden 2007–2014:

⁽⁴⁾ I takstrappen anslås den samlede verdien av gbnr. 152/96 og 152/97 til NOK 31 millioner. Verdien på NOK 15 millioner følger av at anslaget fordeles i samsvar med den respektive størrelsen på de to tomtene.

⁽⁵⁾ De endelige kostnadene beløp seg til NOK 12 millioner, og merkostnaden ble dekket av Pindsle Eiendomsutvikling AS.

klubb	aktiviteter	timer per år	betaling
Sandefjord Fotballs elitelag	20 kamper (april–oktober/november) 100 timer trening april-oktober/november 2 timer x 5 x 16 = 160 timer ⁽⁶⁾	260	ja
Sandefjord Fotballs junior- og rekruttlag	trening og kamper mai–september	60	ja
samarbeidende klubber	trening og kamper mai–september	30	nei
samarbeidende klubber	lokaler for kurs og konferanser, feiringer, trener- og lederfora, forelesninger	30	nei
Sandar Idrettslag	sluttspill for ungdom i alderen 14–19 år i Sandarcupen, inkludert åpningsseremoni (og bruk av garderobene)	25	nei
Vestfold Fotballkrets	samlinger for lag i alderen 14–16 år fra Sandefjord og resten av fylket, inkludert trening og kamper samt kurs og opplæring for trenere	30	nei
Sandefjord Fotball Bredde (barn- og ungdomsidrett), amatørturneringer	klubbens administrasjon bruker lokalene til kurs og konferanser; fotballskole i sommer-, høst- og påskeferien for barn i alderen 6–12 år på fotballbanen; amatørturneringer ("bedriftscuper")	90	nei

- 34) I tillegg bruker nærliggende skoler og flere idrettslag friidrettsbanen på hverdagene. Stadionet er også sted for aktivitetsdager organisert av skolene.
- 35) Den ikke-profesjonelle bruken av stadionet står dermed for mer enn 50 %. Den største begrensningen på en ytterligere økning i ikke-profesjonell bruk er slitestyrken til naturgressbanen⁽⁷⁾. Det profesjonelle laget har fortrinnsrett til stadionet når det bestiller fotballbanen til hjemmekamper, og fortrinnsrett til fotballbanen for trening. Innendørslokalene (for eksempel garderobes og kontorer) kan brukes hele året av enhver organisasjon.
- 36) Som det går fram av tabellen ovenfor, betaler de fleste ikke-profesjonelle brukerne av stadionet ikke leie. Elitelaget betaler derimot en årlig leie på NOK 3 millioner pluss 20 % av billettinntektene for bruken av stadionet. Norske myndigheter mener at dette beløpet tilsvarer markedsleien: Sammenlignbare klubber betaler en leie per time i størrelsesorden NOK 2 000 til NOK 5 000, som til sammen gir en årlig leie på under NOK 3 millioner. Norske myndigheter mener derfor at Sandefjord Fotballs elitelag ikke får noen fordel over sine konkurrenter som følge av leien det betaler for bruken av stadionet.
- 37) Videre framhever norske myndigheter at en eventuell virkning på handel og konkurranse er svært begrenset på grunn av klubbens lokale karakter. Generelt selges billettene til hjemmekampene bare lokalt og til tilhengere av norske bortelag. Inntekter fra kiosksalg under kampene varierer mellom NOK 600 000 og NOK 1 million årlig. Når det gjelder klubbefekter, er markedet stort sett begrenset til tilhengerne i Vestfold fylke. Det er ikke noen konkurranse mellom klubbene om disse produktene. Stadionnavnet har blitt solgt til Komplett.no, som er en Sandefjord-basert nettbutikk som selger elektronikk. Bare lokale bedrifter annonserer på stadionet.
- 38) Selv på markedet for spillere er virkningen på handel og konkurranse begrenset. Sandefjord Fotball AS handler spillere bare i svært begrenset omfang, og bare med andre norske klubber. For eksempel har spillerhandelen perioden 2011–2013 bare gitt en inntekt på NOK 1,35 millioner og kostnader på NOK 860 000.
- 39) Når det gjelder fjernsynsrettigheter, anfører norske myndigheter at disse blir administrert sentralt av Norges Fotballforbund. Den enkelte klubbens andel av inntektene avhenger av plasseringen i de to høyeste norske divisjonene. Ettersom det ikke er noen reell interesse for norsk ligafotball utenfor Norge, har disse fjernsynsrettighetene ikke noen reell virkning på handel og konkurranse.

⁽⁶⁾ Om vinteren trener elitelaget på en kunstgressbane, men bruker garderobes og annet inneareal på stadionet.

⁽⁷⁾ Man har planer om å installere en kunstgressbane, som gir mulighet til økt bruk.

II. VURDERING

1. Om det foreligger statsstøtte

- 40) EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 lyder: "Med de unntak som er fastsatt i denne avtale, skal støtte gitt av EFs medlemsstater eller EFTA-statene eller støtte gitt av statsmidler i enhver form, som vrir eller truer med å vri konkurransen ved å begunstige enkelte foretak eller produksjonen av enkelte varer, være uforenlig med denne avtales funksjon i den utstrekning støtten påvirker samhandelen mellom avtalepartene."
- 41) Dette innebærer at et tiltak utgjør statsstøtte i betydningen av artikkel 61 nr. 1 i EØS-avtalen dersom følgende vilkår kumulativt er oppfylt: Tiltaket er gitt av staten gjennom statsmidler, gir mottakeren en økonomisk fordel, er selektivt, kan ha en påvirkning på handelen mellom avtalepartene og kan vri konkurransen.

1.1 Statsmidler

- 42) For at det skal være snakk om statsstøtte, må støtten gis av staten eller ved bruk av statsmidler. Begrepet staten viser ikke bare til sentrale myndigheter, men favner alle nivåer i statsadministrasjonen (også kommuner) samt offentlige foretak⁽⁸⁾.
- 43) Den aktuelle grunnen ble kjøpt av Sandefjord kommune og deretter overdratt til to datterselskaper av Sandefjord Fotball AS. Overvåkingsorganet konkluderer derfor med at overdragelsen av grunnen innebærer bruk av statsmidler.

1.2 Foretak

- 44) Det er fast rettspraksis at foretak er enheter som utøver økonomisk virksomhet, uavhengig av deres rettslige status og måten de finansieres på⁽⁹⁾. Økonomisk virksomhet er virksomhet som består av å tilby varer og tjenester på et marked⁽¹⁰⁾.
- 45) Sandefjord Fotball AS er en profesjonell fotballklubb som er organisert som et privat selskap. Klubben er aktiv på flere markeder, blant annet overgangsmarkedet for fotballspillere samt markedene for billettsalg, fjernsynsrettigheter, supporterutstyr og sponsoravtaler.
- 46) Overvåkingsorganet konkluderer derfor med at Sandefjord Fotball AS utgjør et foretak i henhold til EØS-avtalens artikkel 6.

1.3 Økonomisk fordel

- 47) Overdragelse av grunn til et foretak kan innebære en økonomisk fordel, særlig dersom den skjer til en pris som er under markedspris.
- 48) En transaksjon som overfører statsmidler, utgjør ikke statsstøtte når den blir gjennomført i samsvar med normale markedsvilkår, slik at den ikke gir en fordel til et foretak⁽¹¹⁾. Dette er kjent som prinsippet om normal markedsatferd.

1.3.1 Overdragelse av gbnr. 152/96

- 49) På tidspunktet for overdragelsen til Sandefjord Fotball AS ble gbnr. 152/96 regulert til bygging av et fotballstadion og næringsvirksomhet. All bygging på tomten må derfor inkludere et stadion for at det skal gis byggetillatelse. Ettersom stadionets byggekostnader oversteg grunnens potensielle verdi, hevder norske myndigheter at markedsprisen på gbnr. 152/96 var null eller negativ.

⁽⁸⁾ Artikkel 2 i kommisjonsdirektiv 2/111/EF av 16. november 2006 om innsyn i medlemsstatenes økonomiske forbindelser med offentlige foretak (EUT L 318 av 17.11.2006 s. 17), innlemmet i EØS-avtalens vedlegg XV nr. 1a.

⁽⁹⁾ Dom i *Höjfer og Elser mot Macrotan*, C-41/90, EU:C:1991:161, nr. 21–22; dom i *Pavlov m.fl.*, forente saker C-180/98 til C-184/98 EU:C:2000:428; og dom i *Private Barnehagers Landsforbund* mot EFTAs overvåkingsorgan, E-5/07, EFTA Ct. Rep. 2008, s. 61, nr. 78.

⁽¹⁰⁾ Dom i *Ministero dell'Economica e delle Finanze mot Cassa di Risparmio di Firenze SpA*, C-222/04, EU:C:2006:8, nr. 108.

⁽¹¹⁾ Dom i *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, nr. 60–61.

- 50) Overvåkingsorganet bemerker at forpliktelser knyttet til reguleringsplanen kan påvirke grunnens markedspris. Imidlertid kan forpliktelsen om å bygge et fotballstadion ikke redusere markedsprisen til null, særlig ikke for en transaksjon som tar sikte på å hjelpe en fotballklubb med å bygge et nytt stadion⁽¹²⁾.
- 51) I tillegg viser Overvåkingsorganet til retningslinjene for salg av grunn, avsnitt 2.2 bokstav d), som fastsetter at markedsverdien i prinsippet ikke bør ”settes lavere enn de opprinnelige⁽¹³⁾ kostnader i en periode på minst tre år etter kjøpet, med mindre den uavhengige takstmannen uttrykkelig har konstatert en generell nedgang i markedsprisene for grunn og bygninger i det aktuelle markedet.” I den aktuelle saken kjøpte Sandefjord kommune grunnen som senere ble delt inn i gbnr. 152/96 og 152/97, for NOK 3,7 millioner. Overvåkingsorganet bemerker at overdragelsen av grunnen til Sandefjord Fotball AS fant sted til en pris under kommunens anskaffelseskostnad.
- 52) I lys av det ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet med at overdragelsen av gbnr. 152/96 innebar en økonomisk fordel for Sandefjord Fotball AS.

1.3.2 *Overdragelse av gbnr. 152/97*

- 53) Gbnr. 152/97 var regulert til næringsvirksomhet på tidspunktet for overdragelsen til Sandefjord Fotball AS. Norske myndigheter hevder at overdragelsen av gbnr. 152/97 bør vurderes i forbindelse med avtalen av 28. november 2006, der fotballklubben forpliktet til å bygge stadionet i bytte mot grunnen. Etersom stadionets estimerte byggekostnader oversteg verdien av grunnen, kunne ikke overdragelsen gi noen økonomisk fordel.
- 54) Overvåkingsorganet bemerker at gbnr. 152/97 er regulert til næringsvirksomhet. Ifølge reguleringsbestemmelsene foreligger det derfor ingen forpliktelse til å bygge et stadion i tilknytning til denne tomten. Det forelå heller ingen bindende restriksjon basert på tomtens tidligere regulering som landbruksområder på tidspunktet da den ble overdratt til Sandefjord Fotball AS. Bare avtalen av 28. november 2006 pålegger Sandefjord Fotball AS å organisere og finansiere byggingen av stadionet. Den er det eneste juridiske dokumentet som forutsetter at gbnr. 152/97 skal selges for å finansiere en del av byggingen.
- 55) Overvåkingsorganet anser at en markedsoperatør som selger grunn, ikke ville pålagt slike vilkår i forbindelse med byggingen eller finansieringen av et stadion. Overvåkingsorganet kan derfor ikke godta argumentet om at den avtalefestede sammenhengen mellom overdragelsen av gbnr. 152/97 til Sandefjord Fotball AS og byggingen av stadionet bør tas i betraktning ved vurderingen av om det foreligger en økonomisk fordel.
- 56) Overvåkingsorganet bemerker dessuten at Sandefjord Fotball AS kort tid etter overdragelsen solgte aksjene i Sandefjord Fotball Næring AS, selskapet som eide gbnr. 152/97, til Pindse Eiendomsutvikling AS for NOK 40 millioner. Dette salget viser at den aktuelle grunnen hadde en økonomisk verdi.
- 57) I lys av det ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet med at overdragelsen av gbnr. 152/97 innebar en økonomisk fordel for Sandefjord Fotball AS.

1.4 *Selektivitet*

- 58) Den påståtte statsstøtten er en følge av en transaksjon mellom Sandefjord kommune og Sandefjord Fotball AS. Den utgjør et selektivt tiltak i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 i den forstand at den bare kommer et bestemt foretak til gode.

1.5 *Vridning av konkurransen og innvirkning på samhandelen mellom avtalepartene*

- 59) Ifølge rettspraksis vedrørende effekt på handel og vridning av konkurransen behøver Overvåkingsorganet «ikke fastslå at et tilskudd har en reell effekt på samhandelen [...] og at konkurransen faktisk er vridd, bare undersøke hvorvidt støtten kan påvirke slik handel og true med å vri konkurransen⁽¹⁴⁾».

⁽¹²⁾ I denne sammenhengen viser Overvåkingsorganet også til retningslinjene for salg av grunn, avsnitt 2.2 bokstav c), der det fastsettes at: ”Ved verdsetting av forpliktelser som det i det minste delvis vil være i kjøperens egen interesse å oppfylle, bør det tas hensyn til eventuelle fordeler.”

⁽¹³⁾ Dvs. anskaffelseskostnaden som vedkommende offentlige myndighet har pådratt seg.

⁽¹⁴⁾ Dom i *Italia mot Kommisjonen*, C-372/97, EU:C:2004:234, nr. 44.

- 60) Det faktum at støtten styrker et foretaks stilling sammenlignet med andre, konkurrerende foretak innenfor EØS, er i seg selv nok til å konkludere med at tiltaket kan vri konkurransen og påvirke samhandelen mellom avtalepartene i EØS-avtalen⁽¹⁵⁾.
- 61) I 2006 spilte Sandefjord Fotballs elitelag i den høyeste norske divisjonen og hadde mulighet til å kvalifisere seg til europeiske turneringer. Bortsett fra at de deltar i fotballkonkurranser, utøver dessuten profesjonelle fotballklubber økonomisk virksomhet på flere markeder, for eksempel overgangsmarkedet for profesjonelle spillere, reklame, sponsoravtaler, klubbeffekeer og medierettigheter. Støtte til en profesjonell fotballklubb kan dermed styrke dens stilling på alle disse markedene, og de fleste av disse kan omfatte flere EØS-land. Når det gjelder markedet for overføring av spillere, var Sandefjord Fotball AS på det aktuelle tidspunktet – og er fortsatt i dag – aktive på overgangsmarkedet, og klubben kan potensielt rekruttere spillere fra andre EØS-land.
- 62) Overvåkingsorganets konkluderer derfor med at tiltaket vil kunne vri konkurransen og påvirke samhandelen mellom avtalepartene i EØS-avtalen.

1.6 Konklusjon om hvorvidt det foreligger støtte

- 63) I lys av det ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet med at tiltaket utgjør statsstøtte i betydningen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.

1.7 Støttebeløp

- 64) Angående gbnr. 152/96 erkjenner Overvåkingsorganet at forpliktelser knyttet til reguleringsplanen, inkludert byggingen av et stadion, reduserer grunnens markedsverdi⁽¹⁶⁾. Som det framgår av nr. 50) ovenfor, kan en markedspris på null imidlertid ikke rettferdiggjøres i den aktuelle saken. Basert på Overvåkingsorganets retningslinjer for salg av grunn, avsnitt 2.2 bokstav d), burde Sandefjord kommune ha solgt grunnen til en pris som i det minste dekket kommunens egen opprinnelige kostnad. På grunnlag av dette anser Overvåkingsorganet at støttebeløpet for denne tomten beløper seg til NOK 1,9 millioner⁽¹⁷⁾.
- 65) Angående gbnr. 152/97 bemerker Overvåkingsorganet at Sandefjord Fotball AS solgte aksjene i Sandefjord Fotball Næring AS, selskapet som eier gbnr. 152/97, til Pindsle Eiendomsutvikling AS for NOK 40 millioner. Pindsle Eiendomsutvikling AS er et privat selskap, og hørte ikke til samme konsern som Sandefjord Fotball AS på transaksjonstidspunktet. Salget fant dermed sted mellom to uavhengige selskaper⁽¹⁸⁾. Overvåkingsorganet har ikke mottatt overbevisende dokumentasjon på at denne transaksjonen ikke fant sted til markedspris. Følgelig mener Overvåkingsorganet at den representerer den beste tilgjengelige indikasjonen på markedsverdien av gbnr. 152/97.
- 66) På grunnlag av det ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet med at grunnen som ble overdratt til Sandefjord Fotball AS, hadde en samlet markedsverdi på NOK 41,9 millioner på transaksjonstidspunktet. I henhold til avtalen av 28. november 2006 påtok imidlertid Sandefjord Fotball AS seg også flere forpliktelser om å utføre arbeider på vegne av Sandefjord kommune. Som beskrevet i nr. 26 ovenfor var de anslåtte samlede kostnadene for disse forpliktelsene NOK 9,5 millioner på avtaletidspunktet. Norske myndigheter har forklart at disse arbeidene ville ha blitt utført av kommunen dersom det ikke hadde vært for vilkårene i avtalen. Følgelig godtar Overvåkingsorganet at de samlede kostnadene av arbeidene – som forventet på avtaletidspunktet – skal trekkes fra støttebeløpet.
- 67) Overvåkingsorganet konkluderer derfor med at den samlede støtten til Sandefjord Fotball AS beløper seg til NOK 32,4 millioner.

⁽¹⁵⁾ Dom i *Philip Morris Holland BV mot Kommisjonen*, C-730/79, EU:C:1980:209, nr. 11–12; Dom i *Fesil ASA og Finnford Smelteverk AS mot EFTAs overvåkingsorgan*, forente saker E-5/04, E-6/04, E-7/04, EFTA Ct Rep. 2005, s. 117, nr. 94 og dom i *Libert m.fl.*, forente saker C-197/11 og C-203/11, EU:C:2013:288, nr. 76–78.

⁽¹⁶⁾ Se også vedtak nr. 225/15/COL av 10. juni 2015 der det ikke ble gjort innsigelser mot støtte i form av en overdragelse av grunn til Vålerenga Fotball, nr. 31.

⁽¹⁷⁾ Sandefjord kommune kjøpte grunnen som senere ble delt inn i gbnr. 152/96 og 152/97, for NOK 3,7 millioner. Verdien på NOK 1,9 millioner følger av at dette beløpet fordeles i samsvar med den respektive størrelsen på de to tomtene.

⁽¹⁸⁾ Dette framgår dessuten av at det ikke foreligger noen uavhengig takst, noe som er nødvendig i henhold til norsk selskapsrett for transaksjoner mellom selskaper i samme konsern.

2. Prosessuelle krav

- 68) Protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 fastsetter at "EFTAs overvåkingsorgan skal underrettes i tide til å kunne uttale seg om planer som går ut på å innføre eller endre støtteordninger (...). Vedkommende stat kan ikke sette i verk de planlagte tiltak før prosedyren har ført til et endelig vedtak".
- 69) Overdragelsen av den aktuelle grunnen ble ikke forhåndsmeldt til Overvåkingsorganet. Overvåkingsorganet konkluderer derfor med at norske myndigheter ikke har overholdt sine forpliktelser i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3.

3. Forenlighet

- 70) I henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c) kan støtte som har til formål å lette utviklingen av enkelte næringsgrener eller på enkelte økonomiske områder anses som forenlig med EØS-avtalens funksjon, forutsatt at støtten ikke endrer vilkårene for samhandelen i et omfang som strider mot felles interesser.
- 71) Overvåkingsorganet bemerker at det ennå ikke har blitt utstedt noen retningslinjer som gjelder statsstøtte til bygging av idrettsinfrastruktur. Det aktuelle tiltaket vil derfor vurderes direkte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).
- 72) I tråd med praksisen på det tidspunktet støtten ble gitt, er Overvåkingsorganets vurdering basert på følgende trinn:
- Er støttetiltaket rettet mot et klart definert mål av felles interesse?
 - Er støtten godt utformet for å oppnå målet av felles interesse, dvs. er den foreslåtte støtten rettet mot markedssvikten eller andre mål? Særlig gjelder følgende:
 - Er statsstøtte et egnet virkemiddel?
 - Finnes det en incentivvirkning, dvs. fører støtten til at foretakene endrer opptreden?
 - Er støtten forholdsmessig, eller kunne den samme endringen oppnås med mindre støtte?
 - Er konkurransevridningen og påvirkningen på handelen begrenset, slik at avveiningen som helhet blir positiv?
- 73) Ovennevnte spørsmål tas opp i numrene under.

3.1 Mål av felles interesse

- 74) Innledningsvis bemerker Overvåkingsorganet at det å fremme idrett ikke er nevnt direkte i EØS-avtalen som et felles mål. Imidlertid kan det å fremme idrett anses som et bidrag til å fremme områdene utdanning, opplæring og ungdom samt sosialpolitikk. Nærmere samarbeid på disse områdene betraktes som et mål for EØS, slik det særlig er fastsatt i EØS-avtalens artikkel 1 og 78. Retningslinjene for dette tettere samarbeidet er definert i EØS-avtalens protokoll 31 om samarbeid på særlige områder utenfor de fire friheter. Protokollens artikkel 4 heter "utdanning, opplæring, ungdom og sport" og fastsetter for eksempel at avtalepartene skal delta i Det europeiske året for utdanning gjennom idrett 2004. Dette illustrerer den tette forbindelsen mellom det å fremme idrett og målene fastsatt i EØS-avtalen.
- 75) Tolkningen er i samsvar med framgangsmåten til Europakommisjonen («Kommisjonen»). I Den europeiske union er det å fremme idrett angitt uttrykkelig i artikkel 165 i TEUV, som ble innført ved Lisboa-traktaten. Men også før Lisboa-traktaten erkjente Kommisjonen den særlige rollen som idrett basert på frivillig arbeid spiller for helse, utdanning, sosial integrasjon og kultur i det europeiske samfunnet. Etter Lisboa-traktaten har det å fremme idrett også blitt anerkjent som et bidrag til hovedmålene i Europa 2020-strategien ved at det forbedrer sysselsettingsmulighetene og mobiliteten, særlig gjennom tiltak som fremmer sosial inkludering i og gjennom idrett, utdanning og opplæring.
- 76) På grunnlag av det ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet med at det å fremme områdene utdanning, opplæring og ungdomsutvikling gjennom idrett utgjør et mål av felles interesse.

Overvåkingsorganet bemerker dessuten at finansieringen av idrettsinfrastruktur også kan dra nytte av forordningen om alminnelige gruppeunntak dersom visse vilkår er oppfylt. Dette viser videre at det å fremme idrett, inkludert å bygge idrettsinfrastruktur, utgjør et mål av felles interesse.

3.2 Egnede virkemiddel

- 77) For å vurdere om statsstøtte er formålstjenlig for å nå det fastsatte målet av felles interesse, må Overvåkingsorganet først kartlegge og definere problemet som skal løses. Statsstøtte bør gis i situasjoner der støtten kan gi en reell forbedring som markedet ikke kan sørge for selv. I tillegg må det foreslåtte støttetiltaket være et egnede virkemiddel for å nå det fastsatte målet av felles interesse.
- 78) Når det gjelder oppføringen av fotballstadioner i Norge, er det påvist en markedssvikt i form av mangel på kommersielle investeringer. Disse er strukturelt tapsbringende ettersom inntektene ikke er tilstrekkelige til å dekke kostnadene ved investeringen⁽¹⁹⁾.
- 79) Videre har norske myndigheter påvist et reelt behov for et nytt fotballstadion i Sandefjord. Bevisene for dette er at kommunens eksisterende stadion hadde problemer med kapasiteten på tidspunktet for tiltaket, og at det gamle stadionet ikke lenger oppfylte lisenskravene til Norges Fotballforbund. Dessuten var det nødvendig med statsstøtte for å utløse investeringen, ettersom stadioninfrastrukturen er ulønnsom av natur.
- 80) På bakgrunn av dette konkluderer Overvåkingsorganet med at statsstøtte var et egnede virkemiddel.

3.3 Incentivvirkning

- 81) Overvåkingsorganet kan bare erklære at støtten er forenlig med EØS-avtalens virkemåte dersom den har en incentivvirkning. En incentivvirkning oppstår når støtten stimulerer mottakeren til å endre opptreden for å fremme det fastsatte målet av felles interesse, og mottakeren ikke ville endret opptreden uten støtten.
- 82) Overvåkingsorganet bemerker innledningsvis at byggingen av stadionet ikke var påbegynt før den aktuelle grunnen ble overdratt.
- 83) Dessuten viser opplysninger gitt av norske myndigheter at Sandefjord Fotball AS ikke kunne finansiert byggingen av stadionet uten statsstøtte, ettersom klubben ikke hadde økonomi eller mulighet til å låne tilstrekkelige midler til å dekke underskuddet. Klubbens egne økonomiske bidrag til stadionbyggingen var allerede på grensen av det som var mulig⁽²⁰⁾.
- 84) På grunnlag av det ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet med at støttetiltaket hadde en incentivvirkning.

3.4 Forholdsmessighet

- 85) Statsstøtten anses å være forholdsmessig dersom støttebeløpet er begrenset til det som er absolutt nødvendig for å oppnå det fastsatte målet av felles interesse. Overvåkingsorganet baserer generelt sin vurdering av forholdsmessighet på begrepene støtteberettigede kostnader og høyeste tillatte støtteandel.
- 86) Som nevnt i nr. 67 over beløper den samlede støtten til Sandefjord Fotball AS seg til NOK 32,4 millioner. Skal man kunne vurdere støtteandelen, må dette tallet ses i forhold til de støtteberettigede investeringskostnadene. Overvåkingsorganet anser at utgiftene som Sandefjord Fotball AS har pådratt seg på vegne av Sandefjord kommune, og som har blitt trukket fra støttebeløpet – se nr. 66 ovenfor – ikke kan utgjøre en del av de støtteberettigede kostnadene. De samlede investeringskostnadene på NOK 110 millioner må derfor reduseres med NOK 9,5 millioner. De støtteberettigede investeringskostnadene utgjør derfor NOK 100,5 millioner og tilsvarer en støtteandel på 32 %. Overvåkingsorganet bemerker at dette er en relativ lav støtteandel, og at resten av investeringen ble finansiert av mottakeren, Sandefjord Fotball AS.

⁽¹⁹⁾ Se også vedtak nr. 225/15/COL av 10. juni 2015 der det ikke ble gjort innsigelser mot støtte i form av en overdragelse av grunn til Vålerenga Fotball, nr. 65.

⁽²⁰⁾ Se særlig opplysningene gitt i dokument nr. 699518, side 29.

- 87) Imidlertid må støtteandelen også vurderes i lys av de sosiale fordelene som følger av stadioninfrastrukturen. Som beskrevet i avsnitt I.5.3 ovenfor brukes stadionet til en rekke ikke-profesjonelle aktiviteter av en rekke brukere, inkludert amatøriddrettslag og skoler. Til sammen utgjør den ikke-økonomiske bruken mer enn 50 % av den totale bruken av stadionet.
- 88) Videre bemerker Overvåkingsorganet at stadioninfrastrukturen til en viss grad er multifunksjonell, ved at et fotballstadion kombineres med en friidrettsbane, et treningssenter og en rekke andre innendørsområder. Dette øker mulighetene for å bruke stadionet til ikke-økonomiske formål. Avslutningsvis bemerker Overvåkingsorganet at elitelaget betaler markedsleie for bruken av stadionet (se også avsnitt II.3.5 under), mens amatørklubber og andre ikke-kommersielle brukere kan få gratis tilgang til stadionet. Dette understreker ytterligere stadionets bidrag til samfunnet.
- 89) I lys av det ovenstående konkluderer Overvåkingsorganet med at støttetiltaket er forholdsmessig.

3.5 *Ingen vridning av konkurranse og handel*

- 90) For at støtten skal være forenlig med EØS-avtalens virkemåte, må de negative virkningene av støttetiltaket når det gjelder konkurransevridning og innvirkning på handelen mellom avtalepartene, begrenses og oppveies av de positive virkningene i form av bidrag til å nå målet av felles interesse.
- 91) I utgangspunktet bemerker Overvåkingsorganet at stadionet som er finansiert av den aktuelle statsstøtten, fortrinnsvis har et lokalt og regionalt fokus. Formålet med infrastrukturen er ikke å tiltrekke internasjonale arrangementer, og den er heller ikke beregnet på å brukes i større grad av andre kommersielle brukere enn Sandefjord Fotballs elitelag.
- 92) Elitelaget betaler leie for bruken av stadionet. De nåværende leievilkårene er basert på forhandlinger med de private eierne av stadionet. Man kan derfor formode at leien er i samsvar med markedsvilkår. Dette bekreftes dessuten ved å sammenligne med typisk stadionleie betalt av andre klubber; jamfør opplysninger gitt av norske myndigheter (se nr. 36 ovenfor).
- 93) Overvåkingsorganet bemerker også at støtteandelen er lav, og at Sandefjord Fotball AS' tilsvarende bidrag til investeringskostnadene reduserer risikoen for vridning ytterligere.
- 94) På grunn av klubbens lokale karakter har dessuten de økonomiske aktivitetene som Sandefjord Fotball AS utfører, bare en svært begrenset innvirkning på handelen og konkurransen innenfor EØS. Klubbens billettsalg og klubbeffekter samt sponsor- og reklamevirksomhet er fortrinnsvis rettet mot lokalsamfunnet og Vestfold fylke. Klubbens aktivitet på spillermarkedet er også svært begrenset og sentrert omkring Norge. Dessuten har ikke Sandefjord Fotball AS noen direkte innflytelse på den kommersielle utnyttelsen av fjernsynsrettigheter, som administreres sentralt av Norges Fotballforbund. I alle tilfeller får klubben bare en svært begrenset inntekt fra disse rettighetene.
- 95) Overvåkingsorganet konkluderer derfor med at en eventuell vridning av konkurranse og handel forårsaket av støttetiltaket vil være begrenset.

3.6 *Avveining og konklusjon*

- 96) Basert på vurderingen ovenfor har Overvåkingsorganet avveid de positive og negative virkningene av det varslede tiltaket. Overvåkingsorganet konkluderer med at vridningen som støttetiltaket innebærer, ikke påvirker vilkårene for samhandelen i et omfang som strider mot felles interesser.

4. Konklusjon

- 97) På grunnlag av opplysningene gitt av norske myndigheter har Overvåkingsorganet konkludert med at overdragelsen av grunnen utgjør statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1. Overvåkingsorganet har konkludert med at denne støtten er forenlig med EØS-avtalens virkemåte.

GJORT DETTE VEDTAK:

Artikkel 1

Statsstøtten som er gitt til fordel for Sandefjord Fotball AS, er forenlig med EØS-avtalen i henhold til artikkel 61 nr. 3 bokstav c).

Artikkel 2

Dette vedtak er rettet til Kongeriket Norge.

Artikkel 3

Bare den engelske utgaven av vedtaket har gyldighet.

Utferdiget i Brussel, 23. september 2015.

For EFTAs overvåkingsorgan

Sven Erik Svedman
President

Helga Jónsdóttir
Medlem av kollegiet

EU-ORGANER

KOMMISJONEN

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning

2016/EØS/32/03

(Sak M.7854 – AGRAVIS/Wilmar International/H Bögel)

1. Kommisjonen mottok 2. juni 2016 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der foretakene Agrarrohstoff Beteiligungs GmbH ("Agrarrohstoff", Tyskland), som tilhører konsernet AGRAVIS Raiffeisen AG ("AGRAVIS", Tyskland), og WIL Holdings GmbH ("WIL", Tyskland), som tilhører Wilmar International Ltd. ("Wilmar", Singapore), ved kjøp av aksjer i fellesskap overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over H. Bögel GmbH & Col. KG ("Bögel", Tyskland) og H. Bögel Beteiligungsgesellschaft mbH ("Bögel GmbH").
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - AGRAVIS: virksomhet innen samvirkeorganisert jordhandel, hovedsakelig i de tyske delstatene Nordrhein-Westfalen, Bremen, Niedersachsen, Sachsen-Anhalt, Berlin, Brandenburg, Schleswig-Holstein, Mecklenburg-Vorpommern, Sachsen og Hamburg, herunder produksjon og salg av förblandinger.
 - Wilmar: hovedvirksomheter er produksjon av palmeolje, kryssing av oljeplantefrø foredling av matoljer, maling og foredling av sukker, produksjon av spesialfett, oleokjemiske produkter, biodiesel og gjødselmiddel samt foredling av frø.
 - Bögel: virksomhet innen internasjonal partihandel med ingredienser for dyrefôr, særlig palme-kjerneekspeller, rapsmel, soyamel og tørket sukkerbetemasse.
 - Bögel GmbH: personlig ansvarlig morselskap til Bögel og et rent holdingforetak.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt.
4. Kommisjonen innbyr berørte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 207 av 10.6.2016. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse M.7854 – AGRAVIS/Wilmar International/H Bögel, per faks (+32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
B-1049 Bruxelles/Brussel

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2016/EØS/32/04****(Sak M.7975 – Mylan/Meda)**

1. Kommisjonen mottok 1. juni 2016 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der foretaket Mylan N.V. ("Mylan", Nederland) ved offentlig overtakelsestilbud overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over hele foretaket Meda AB ("Meda", Sverige).
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Mylan: verdensomspennende legemiddelforetak som utvikler, lisensierer, produserer, markedsfører og distribuerer generiske og varemerkede generiske og spesiallegemidler.
 - Meda: internasjonalt spesialforetak som produserer og distribuerer legemidler.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt.
4. Kommisjonen innbyr berørte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 207 av 10.6.2016. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse M.7975 – Mylan/Meda, per faks (+32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
B-1049 Bruxelles/Brussel

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2016/EØS/32/05****(Sak M.8039 – Freudenberg/Vibracoustic)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 30. mai 2016 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der foretaket Freudenberg & Co KG ("Freudenberg", Tyskland) ved kjøp av aksjer alene overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over foretaket Vibracoustic GmbH ("Vibracoustic", Tyskland).
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Freudenberg: virksomhet innen forseglinger og vibrasjonskontrollteknologi, non-woven og filtrering, husholdningsprodukter og spesialiteter med mere. Foretaket leverer hovedsakelig halvfabrikatprodukter for videre bearbeiding eller for framstilling av sluttprodukter.
 - Vibracoustic: virksom innen vibrasjonskontrollteknologi for kjøretøy. Foretaket utstyres produkter av passasjerkjøretøy, nyttekjøretøy, og primære underleverandører med komponenter som skal redusere støy og vibrasjoner.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.
4. Kommisjonen innbyr berørte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 199 av 4.6.2016. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse M.8039 – Freudenberg/Vibracoustic, per faks (+32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
B-1049 Bruxelles/Brussel

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2016/EØS/32/06****(Sak M.8040 – Silver Lake Group/Cegid Group)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 1. juni 2016 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der foretaket Silver Lake Group, L.P. ("Silver Lake", USA) ved offentlig overtakelsestilbud overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over hele foretaket Cegid Group ("Cegid", Frankrike).
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Silver Lake: private investeringer i store foretak innen den teknologiske og teknolgiintensive industrien og tilknyttede vekstindustrier over hele verden.
 - Cegid: leverer programvare for økonomi, skatt og personalressurser til små og mellomstore foretak, samt vertikalspesifikke programvareløsninger (som bokføring og, i mindre grad, detaljhandel og produksjon).
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.
4. Kommisjonen innbyr berørte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 204 av 8.6.2016. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse M.8040 – Silver Lake Group/Cegid Group, per faks (+32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
B-1049 Bruxelles/Brussel

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning
(Sak M.8041 – M&G/Anchorage/PHS Group Investments)
Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

2016/EØS/32/07

1. Kommissjonen mottok 27. mai 2016 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004 ⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der foretaket Anchorage Capital Group, L.L.C. ("Anchorage", USA) og fond forvaltet av M&G Alternatives Investment Management Limited ("MGAIM", Det forente kongerike) og M&G Investment Management Limited ("MGIM", Det forente kongerike), i siste instans kontrollert av Prudential plc (Det forente kongerike) ved kjøp av aksjer i fellesskap overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over hele foretaket PHS Group Investments Limited ("PHS", Det forente kongerike).
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - MGAIM og MGIM: heleide datterselskaper av Prudential plc, et internasjonalt forsikringskonsern med hovedkontor i London i Det forente kongerike og del av investeringsforvaltningsavdelingen til Prudential plc i Europa.
 - Anchorage: registrert investeringsrådgivning med hovedkontor i New York etablert i 2003. Foretaket forvalter private investeringsfond på markedene for kreditt, spesielle situasjoner og ikke-likvide investeringer i Nord-Amerika og Europa, med særlig på fokus utstedere med misligholdte lån og lån med høy risiko.
 - PHS: PHS er basert i Det forente kongerike og leverer hygienetjenester og -produkter til arbeidsplasser. Nøkkeltjenestene omfatter hygienutstyr, matter og gulvpleie, utleie av planter, datamakulering og prøving av samsvar for foretakskunder. Foretaket har virksomhet i Det forente kongerike i tillegg til i Irland og Spania.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommissjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004 ⁽²⁾.
4. Kommissjonen innbyr berørte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommissjonen.

Merknadene må være Kommissjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 199 av 4.6.2016. Merknadene sendes til Kommissjonen, med referanse M.8041 – M&G/Anchorage/PHS Group Investments, per faks (+32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
B-1049 Bruxelles/Brussel

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning
(Sak M.8049 – TPG Capital/Partners Group/TH Real Estate Portfolio)

2016/EØS/32/08

Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

1. Kommissjonen mottok 30. mai 2016 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der foretakene TPG Capital ("TPG", USA) og Partners Group ("Partners Group", Sveits) ved kjøp av aksjer i et nystiftet fellesforetak i fellesskap overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over fem kjøpesentre og detaljhandelssentre i Spania og Italia ("Målforetakene").
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - TPG: privat investeringsforetak som forvalter familiefond som investeres i en rekke foretak gjennom oppkjøp og restrukturering av foretak. TPG har kontor i San Francisco i USA.
 - Partners Group: privat forvaltningsforetak som investerer i egenkapital og gjeld som tilhører private foretak, eiendommer og infrastrukturprosjekter over hele verden. Foretaket leverer investeringstjenester til både institusjonelle og private investorer. Partners Groups hovedkontor ligger i Baar i Sveits.
 - Målforetakene: 1) Centro Navile Retail Park i Bologne i Italia, 2) Metropolis Shopping Centre i Rende i Italia, 3) L'Aljub Shopping Centre i Elche i Spania, 4) Miramar Retail Park i Fuengirola i Spania og 5) Miramar Shopping Centre i Fuengirola i Spania.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommissjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.
4. Kommissjonen innbyr berørte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommissjonen.

Merknadene må være Kommissjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 199 av 4.6.2016. Merknadene sendes til Kommissjonen, med referanse M.8049 – TPG Capital/Partners Group/TH Real Estate Portfolio, per faks (+32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
B-1049 Bruxelles/Brussel

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2016/EØS/32/09****(Sak M.8054 – 3i Group/Deutsche Alternative Asset Management/TCR CapVest)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 31. mai 2016 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der foretakene 3i Group plc ("3i Group", Det forente kongerike) og Deutsche Alternative Asset Management (Global) Limited ("DAAM", Det forente kongerike), et datterforetak av Deutsche Bank AG ("Deutsche Bank", Tyskland), ved kjøp av aksjer i fellesskap overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over hele foretaket TCR CapVest SA ("TCR", Belgia).
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - 3i Group: internasjonale investeringer, investeringsforvaltning og forvaltningsrådgivning innen forvaltning av privat egenkapital, infrastruktur og gjeld.
 - DAAM: investeringsforvaltning- og fondsforvaltningstjenester. Et heleid datterselskap av Deutsche Bank, en global leverandør av finansielle tjenester.
 - TCR: spesialistleverandør av markedsutstyr som leverer utstyr, vedlikeholds-, reparasjons- og rampetjenester samt flåteforvaltningstjenester innen luftfartssektoren.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.
4. Kommisjonen innbyr berørte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 201 av 7.6.2016. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse M.8054 – 3i Group/Deutsche Alternative Asset Management/TCR CapVest, per faks (+32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
B-1049 Bruxelles/Brussel

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 366 av 14.12.2013, s. 5.

**Kommisjonsmelding i henhold til artikkel 16 nr. 4 i europaparlaments- og
rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i
Felleskapet**

2016/EØS/32/10

Forpliktelse til å yte offentlig tjeneste med hensyn til rutflyging

Medlemsstat	Hellas
Berørte flyruter	<ul style="list-style-type: none"> - Athen–Astypalea - Athen–Ikaria - Athen–Leros - Athen–Milos - Athen–Kithira - Athen–Naxos - Athen–Paros - Athen–Karpathos - Athen–Sitia - Athen–Skiathos - Athen–Kalimnos - Athen–Skyros - Athen–Zakynthos - Athen–Syros - Athen –Kozani –Kastoria - Thessaloniki–Samos - Thessaloniki–Chios - Thessaloniki–Korfu - Thessaloniki–Kalamata - Thessaloniki–Skyros - Thessaloniki–Limos–Ikaria - Alexandroupolis–Sitia - Aktio–Sitia - Korfu–Aktio–Kefalonia–Zakinthos - Limnos–Mitolini–Chios–Samos–Rhodos - Rhodos–Kos–Kalymnos–Leros–Astypalea - Rhodos–Karpathos–Kasos - Rhodos–Kastelorizo
Ikrafttredelsesdato for forpliktelse til å yte offentlig tjeneste	Fra 1. oktober 2016
Adresse der teksten til og eventuell relevant informasjon og/eller dokumentasjon om forpliktelsen til å yte offentlig tjeneste kan fås gratis	<p>Hellenic Civil Aviation Authority Directorate-General for Air Transport Air Transport and International Affairs Division Section II Vas. Georgiou 1 16604 Glyfada GREECE</p> <p>Tlf. +30 2108916149 eller 8916121 Faks: +30 2108947132 Internett: www.hcaa.gr</p>

**Kommisjonsmelding i henhold til artikkel 17 nr. 5 i europaparlaments- og
rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i
Fellesskapet**

2016/EØS/32/11

**Anbudsinnydelse i forbindelse med forpliktelse til å yte offentlig tjeneste
med hensyn til ruteflyging**

Medlemsstat	Hellas
Berørte flyruter	<ul style="list-style-type: none"> – Athen–Astypalea – Athen–Ikaria – Athen–Leros – Athen–Milos – Athen–Kithira – Athen–Naxos – Athen–Paros – Athen–Karpathos – Athen–Sitia – Athen–Skiathos – Athen–Kalimnos – Athen–Skyros – Athen–Zakynthos – Athen–Syros – Athen –Kozani –Kastoria – Thessaloniki–Samos – Thessaloniki–Chios – Thessaloniki–Korfu – Thessaloniki–Kalamata – Thessaloniki–Skyros – Thessaloniki–Limos–Ikaria – Alexandroupolis–Sitia – Aktio–Sitia – Korfu–Aktion–Kefalonia–Zakinthos – Limnos–Mitolini–Chios–Samos–Rhodos – Rhodos–Kos–Kalymnos–Leros–Astypalea – Rhodos–Karpathos–Kasos – Rhodos–Kastelorizo
Avtalens gyldighetsperiode	1. oktober 2016 til 30. september 2020
Frist for innsending av anbud	3. august 2016
Adresse der den fullstendige anbudsinnydelsen og eventuell relevant informasjon og/eller dokumentasjon om anbudet og forpliktelsen til å yte offentlig tjeneste kan fås gratis	<p>Hellenic Civil Aviation Authority Directorate-General for Air Transport Air Transport and International Affairs Division Section II Vas. Georgiou 1 16604 Glyfada GREECE</p> <p>Tlf. +30 2108916149/2108916121 Faks: +30 2108947132 Internett: www.hcaa.gr</p>

Kommisjonsmelding i forbindelse med gjennomføringen av europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 765/2008 av 9. juli 2008, europaparlaments- og rådsvedtak 768/2008/EF av 9. juli 2008 og europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1221/2009 av 25. november 2009

2016/EØS/32/12

(Offentliggjøring av titler og referanser for harmoniserte standarder i henhold til Unionens harmoniseringsregelverk)

ESO ⁽¹⁾	Standardens referanse og tittel (samt referansedokument)	Første publisering i EUT	Referanse til den erstattede standarden	Opphørsdato for antakelse om samsvar med den erstattede standarden Note 1
CEN	EN ISO 9000:2015 Systemer for kvalitetsstyring – Grunntrekk og terminologi (ISO 9000:2015)	11.12.2015	EN ISO 9000:2005 Note 2.1	15.9.2018
CEN	EN ISO 9001:2015 Systemer for kvalitetsstyring – Krav (ISO 9001:2015)	11.12.2015	EN ISO 9001:2008 Note 2.1	15.9.2018
CEN	EN ISO 14001:2015 Miljøstyringssystemer – Spesifikasjon med veiledning (ISO 14001:2015)	11.12.2015	EN ISO 14001:2004 Note 2.1	15.9.2018
CEN	EN ISO 14004:2010 Miljøstyringssystemer – Generelle retningslinjer om prinsipper, systemer og understøttende teknikker (ISO 14004:2004)	5.10.2011		
CEN	EN ISO 14015:2010 Miljøstyring – Miljøvurdering av lokaliteter og organisasjoner (EASO) (ISO 14015:2001)	5.10.2011		
CEN	EN ISO 14020:2001 Miljømerker og deklarasjoner – Generelle prinsipper (ISO 14020:2000)	16.6.2009		
CEN	EN ISO 14021:2001 Miljømerker og deklarasjoner – Egendeklarerte miljøpåstander (Miljømerking type II) (ISO 14021:1999)	16.6.2009		
	EN ISO 14021:2001/A1:2011	25.5.2012	Note 3	Dato utløpt (30.6.2012)
CEN	EN ISO 14024:2000 Miljømerker og deklarasjoner – Miljømerking type I – Prinsipper og prosedyrer (ISO 14024:1999)	16.6.2009		
CEN	EN ISO 14031:2013 Miljøstyring – Evaluering av miljøprestasjon – Retningslinjer (ISO 14031:1999)	28.11.2013	EN ISO 14031:1999 Note 2.1	Dato utløpt (28.2.2014)
CEN	EN ISO 14040:2006 Miljøstyring – Livsløpsvurdering – Prinsipper og rammeverk (ISO 14040:2006)	16.6.2009		
CEN	EN ISO 14044:2006 Miljøstyring – Livsløpsvurdering – Krav og retningslinjer (ISO 14044:2006)	16.6.2009		
CEN	EN ISO 14050:2010 Miljøstyring – Terminologi (ISO 14050:2009)	5.10.2011		
CEN	EN ISO 14063:2010 Miljøstyring – Miljøkommunikasjon – Retningslinjer og eksempler (ISO 14063:2006)	5.10.2011		

ESO ⁽¹⁾	Standardens referanse og tittel (samt referansedokument)	Første publisering i EUT	Referanse til den erstattede standarden	Opphørsdato for antakelse om samsvar med den erstattede standarden Note 1
CEN	EN ISO 14064-1:2012 Klimagasser – Del 1: Spesifikasjon med veiledning på organisasjonsnivå for kvantifisering og rapportering av utslipp og fjerning av klimagasser (ISO 14064-1:2006)	28.11.2013		
CEN	EN ISO 14064-2:2012 Klimagasser – Del 2: Spesifikasjon med veiledning på prosjektnivå for kvantifisering, overvåking og rapportering av utslippsreduksjon eller forbedret fjerning av klimagasser (ISO 14064-2:2006)	28.11.2013		
CEN	EN ISO 14064-3:2012 Klimagasser – Del 3: Spesifikasjon med veiledning for validering og verifisering av klimagassutsagn (ISO 14064-3:2006)	28.11.2013		
CEN	EN ISO 14065:2013 Klimagasser – Krav til validerings- og verifiseringsorganer til bruk ved akkreditering eller andre former for anerkjennelse	7.9.2013	EN ISO 14065:2012 Note 2.1	Dato utløpt (31.10.2013)
CEN	EN ISO 15189:2012 Medisinsk utstyr – Bruk av risikoanalyser for medisinsk utstyr (ISO 15189:2012)	13.3.2013	EN ISO 15189:2007 Note 2.1	Dato utløpt (30.11.2015)
CEN	EN ISO 15195:2003 Laboratiemedisin – Krav til laboratorier som foretar referansemålinger (ISO 15195:2003)	5.10.2011		
CEN	EN ISO/IEC 17000:2004 Samsvarsvurdering – Terminologi og generelle prinsipper (ISO/IEC 17000:2004)	16.6.2009		
CEN	EN ISO/IEC 17011:2004 Samsvarsvurdering – Generelle krav til akkrediteringsorganer i forbindelse med akkreditering av organer for samsvarsvurdering (ISO/IEC 17011:2004)	16.6.2009		
CEN	EN ISO/IEC 17020:2012 Generelle krav til drift av ulike typer organer som utfører inspeksjoner (ISO/IEC 17020:2012)	25.5.2012	EN ISO/IEC 17020:2004 Note 2.1	Dato utløpt (1.3.2015)
CEN	EN ISO/IEC 17021-1:2015 Samsvarsvurdering – Krav til organer som tilbyr revisjon og sertifisering av styringssystemer – Del 1: Krav (ISO/IEC 17021:2015)	11.12.2015	EN ISO/IEC 17021:2011 Note 2.1	8.7.2017
CEN	EN ISO/IEC 17024:2012 Samsvarsvurdering – Generelle krav til organer for sertifisering av personell (ISO/IEC 17024:2003)	7.9.2013	EN ISO/IEC 17024:2003 Note 2.1	Dato utløpt (1.7.2015)
CEN	EN ISO/IEC 17025:2005 Generelle krav til prøvings- og kalibreringslaboratoriers kompetanse (ISO/IEC 17025:2005)	16.6.2009		
CEN	EN ISO/IEC 17025:2005/AC:2006 EN ISO/IEC 17040:2005 Samsvarsvurdering – Generelle krav til vurdering utført av likeverdige organer som utfører samsvarsvurdering og akkreditering (ISO/IEC 17040:2005)	16.6.2009		

ESO ⁽¹⁾	Standardens referanse og tittel (samt referansedokument)	Første publisering i EUT	Referanse til den erstattede standarden	Opphørsdato for antakelse om samsvar med den erstattede standarden Note 1
CEN	EN ISO/IEC 17043:2010 Samsvarsvurdering – Generelle krav til kvalifikasjonsprøving (ISO/IEC 17043:2010)	28.11.2013		
CEN	EN ISO/IEC 17050-1:2010 Samsvarsvurdering – Leverandørens samsvarserklæring – Del 1: Generelle krav (ISO/IEC 17050-1:2004, rettet utgave 2007-06-15)	5.10.2011	EN ISO/IEC 17050-1:2004 Note 2.1	Dato utløpt (5.10.2011)
CEN	EN ISO/IEC 17050-2:2004 Samsvarsvurdering – Leverandørens samsvarserklæring – Del 2: Tilleggsdokumentasjon (ISO/IEC 17050-2:2004)	16.6.2009		
CEN	EN ISO/IEC 17065:2012 Samsvarsvurdering – Krav til sertifiseringsorganer for produkter, prosesser og tjenester (ISO/IEC 17065:2012)	7.9.2013	EN ISO/IEC 71065:1998 Note 2.1	Dato utløpt (15.9.2015)
CEN	EN ISO/IEC 17067:2013 Samsvarsvurdering – Grunntrekk ved produktsertifisering og retningslinjer for produktsertifiseringsprogrammer (ISO/IEC 17067:2013)	12.2.2016		
CEN	EN ISO 19011:2011 Retningslinjer for revisjon av systemer for kvalitets- og/ eller miljøstyring (ISO 19011:2011)	25.5.2012	EN ISO 19011:2002 Note 2.1	Dato utløpt (31.5.2012)
CEN	EN ISO 22870:2006 Pasientnære undersøkelser (point-of-care-testing, POCT) – Krav til kvalitet og kompetanse (ISO 22870:2006)	5.10.2011		

⁽¹⁾ ESO (europeisk standardiseringsorgan):

- CEN: Avenue Marnix 17, B-1000, Brussels, tlf. +32 2 550 08 11, faks +32 2 550 08 19 (<http://www.cen.eu>)
- CENELEC: Avenue Marnix 17, B-1000, Brussels, tlf. +32 2 519 68 71, faks +32 2 519 69 19 (<http://www.cenelec.eu>)
- ETSI: 650, route des Lucioles, F-06921 Sophia Antipolis, tlf. +33 4 92 94 42 00, faks +33 4 93 65 47 16 (<http://www.etsi.eu>)

Note 1: Generelt vil opphørsdatoen for antakelse om samsvar være datoen for tilbaketrekking ("dow") fastsatt av det europeiske standardiseringsorgan, men brukere av disse standardene gjøres oppmerksom på at det i visse unntakstilfeller kan være en annen dato.

Note 2.1: Den nye (eller endrede) standarden har samme omfang som den erstattede standarden. På den angitte datoen opphører den erstattede standarden å gi antakelse om samsvar med grunnleggende eller andre krav i relevante deler av Unionens regelverk.

Note 2.2: Den nye standarden har et videre omfang enn den erstattede standarden. På den angitte datoen opphører den erstattede standarden å gi antakelse om samsvar med de grunnleggende krav i direktivet.

Note 2.3: Den nye standard har et snevrere omfang enn den erstattede standarden. På den angitte datoen opphører den (delvis) erstattede standarden å gi antakelse om samsvar med grunnleggende eller andre krav i relevante deler av Unionens regelverk, for de produkter eller tjenester som omfattes av den nye standarden. Antakelse om samsvar med grunnleggende eller andre krav i relevante deler av Unionens regelverk for produkter eller tjenester som fortsatt omfattes av den (delvis) erstattede standarden, men som ikke omfattes av den nye standarden, er ikke berørt.

Note 3: Når det gjelder endringsblader, er referansestandard EN CCCCC:YYYY samt dens eventuelle tidligere endringsblader og et eventuelt nytt, angitt endringsblad. Den erstattede standarden består derfor av EN CCCCC:YYYY og dens eventuelle tidligere endringsblader, men uten det nye, angitte endringsbladet. På den angitte datoen opphører den erstattede standarden å gi antakelse om samsvar med grunnleggende eller andre krav i relevante deler av Unionens regelverk.

Merk:

- Opplysninger om standardenes tilgjengelighet kan fås ved henvendelse enten til de europeiske standardiseringsorganene eller de nasjonale standardiseringsorganene som er oppført på en liste i offentliggjort i *Den europeiske unions tidende* i samsvar med artikkel 27 i forordning (EU) nr. 1025/2012⁽¹⁾.
- Standarder vedtas av de europeiske standardiseringsorganisasjonene på engelsk (CEN og CENELEC publiserer også på fransk og tysk). Deretter oversetter de nasjonale standardiseringsorganene titlene på standardene til alle de påkrevde offisielle språkene i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde. Europakommisjonen og EFTA-sekretariatet påtar seg intet ansvar for at titlene som er blitt framlagt for publisering i *Den europeiske unions tidende* eller EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*, er korrekte.
- Henvisninger til rettelser "... /AC:YYYY" offentliggjøres bare som informasjon. En rettelse fjerner trykkfeil og språkfeil eller lignende feil fra teksten i en standard og kan dreie seg om en eller flere språkutgaver (engelsk, fransk og/eller tysk) av en standard som et europeisk standardiseringsorgan har vedtatt.
- Offentliggjøring av referansene i *Den europeiske unions tidende* og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende* betyr ikke at standardene foreligger på alle EØS-språk.
- Denne listen erstatter alle tidligere lister offentliggjort i *Den europeiske unions tidende* og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*. Europakommisjonen sørger for ajourføring av listen.
- Ytterligere opplysninger om harmoniserte standarder eller andre europeiske standarder finnes på Internett på adressen http://ec.europa.eu/enterprise/policies/european-standards/harmonised-standards/index_en.htm

⁽¹⁾ EUT L 316 av 14.11.2012, s. 12.